

งานสัมมนาและศึกษาดูงาน

ตลาดนัดคนรักป่า..ต้นกล้าพันธุ์ดี

องค์กรร่วมจัดและสนับสนุน

งานสัมมนาและศึกษาดูงาน

ตลาดนัดคนรักสุขภาพ..ต้นกล้าพันธุ์ดี

มีอะไรในเล่ม....

1. กำหนดการและความเป็นมาของการสัมมนา.....	1
2. นโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ.....	6
3. แนะนำท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้.....	28
4. หลากหลายต้นกล้าพันธุ์ดี จากที่ราบสูงสู่ชายฝั่ง	33
5. บรรยายพิเศษ ป่ากับชุมชน:จป่าต้นน้ำถึงป่าเลน.....	47
6. ติดต่อวิทยากร ชุมชน และผู้ประสานงาน.....	57

1.

กำหนดการ และความเป็นมางานสัมนา

กำหนดการ

สัมนาและศึกษาดูงาน

ตลาดนัดคนรักป่า ต้นกล้าพันธุ์ดี

ณ โรงเรียนบ้านบางติบ ตำบลบางวัน อำเภอตะบูลี จังหวัดพังงา

วันอาทิตย์ที่ 30 มีนาคม 2551

- 1200 น. ▪ ลงทะเบียน
- 1300 น. ▪ ศึกษาดูงาน
- ชายฝั่งสี่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน บ้านทุ่งนางดำ
 - การอนุรักษ์พันธุ์ป่าชายเลนแหล่งเรียนรู้ชุมชนประสภักดิ์สินามิ
 - เกษตรผสมผสานบนวิถีความพอเพียง ณ บ้านทุ่งละออง
- 1800 น. ▪ รับประทานอาหารเย็น/ภารกิจส่วนตัว
- 1900 น. ▪ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าของกิจกรรม
- ชมการแต่งบนเวทีลีเกอู และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วันจันทร์ที่ 31 มีนาคม 2551

- 0830 น. ▪ ลงทะเบียนและรับเอกสาร
- 0930 น. ▪ พิธีเปิด
- กล่าวต้อนรับ
โดย นายเจริญ มีผล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบางติบ
 - กล่าวรายงาน
โดย นายนิภักดิ์ รักบำรุง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางวัน
 - กล่าวเปิด
โดย นายสุรัตน์ อัครวิโรจน์กุล นายอำเภอตะบูลี
- 1000 น. ▪ ป่ากับชุมชน: จากป่าต้นน้ำสู่ป่าชายเลน
- บรรยายพิเศษ โดย ศ.ดร. สนิท อักษรแก้ว ประธานสถาบันฯ

- 1030 น. ■ **นโยบายยุคใหม่ รัฐใส่ใจชุมชน**
- **สิทธิการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง** โดย นายคมกฤษ วัชรบุตร หัวหน้ากลุ่มงานนิติกร กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
 - **อนาคตป่าชุมชน** โดย นายประโยชน์ ก้านจันทร์ ส่วนส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้
 - **ความจริงจากชุมชนนักปฏิบัติ** โดย นายประชา คาวิจิตร ประธานกลุ่มบริหารจัดการทรัพยากรบ้านบางติบ จังหวัดพังงา
 - **ย้อนรอยนโยบายรัฐ สู่อนาคต** โดย อาจารย์สุรพล ดวงแข มุลนิธิเพื่อการศึกษาคุ้มครองธรรมชาติ
- ดำเนินรายการ โดย ดร.จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์ ผู้อำนวยการอาวุโส

1200 น. ■ รับประทานอาหารกลางวัน

1330 น. ■ **หลากหลายหน่อพันธุ์**

ห้องย่อย 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

....หยุดจับร้อยคอยจับล้าน สารพัดผลผลิตจากป่า สมุนไพรพิชิตโรค โดย1)

ชุมชนบ้านเป็ดใน จังหวัดตราด 3) ชุมชนบ้านทุ่งตะเซาะ จ.ตรัง

2) ชุมชนอ่าวทุ่งมหา จังหวัดชุมพร 4) เครือข่ายเกษตรกรตีนภู จ.ชัยภูมิ

ดำเนินการเสวนา

โดย คุณประดิษฐ์ บุญปลอด สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

ให้ข้อคิดเห็น

โดย อาจารย์สุรพล ดวงแข มุลนิธิเพื่อการศึกษาคุ้มครองธรรมชาติ

ห้องย่อย 2 กระบวนการเพาะพันธุ์กล้าใหม่

...ความเชื่อ/วัฒนธรรม วิจัยท้องถิ่น จิตสำนึกเยาวชน/สตรี...โดย

1) ชุมชนบ้านบางโรง จ.ภูเก็ต

3) ชุมชนบ้านโคกพยอม จ.สตูล

2) ชุมชนบางกล้วยนอก จ.พังงา

4) ชุมชนตำบลท่ามะพร้าว จ.กระบี่

ดำเนินการเสวนา

โดย คุณสุกิจ นาคตาขุน ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา

ให้ข้อคิดเห็น

โดย ดร.สนธิ อักษรแก้ว ประธานสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

ห้องย่อย 3 ขยายผลสู่ความมั่นคงของชุมชน

...ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ป่าให้น้ำให้อาหาร เศรษฐกิจชุมชน โดย..

- 1) ชุมชนตำบลลิเล็ด จ.สุราษฎร์ธานี 3) ชุมชนตำบลท่าอิบุญ จ.เพชรบูรณ์
- 2) ชุมชนแม่वंก จ.นครสวรรค์ 4) ชุมชนตำบลลำไทรโยง จ.บุรีรัมย์

ดำเนินการเสวนา

โดย คุณณฐ แนนเนียร โครงการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ

ให้ข้อคิดเห็น

โดย นายระวี ถาวร นักวิชาการวนศาสตร์ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนฯ

- 1600 น. ▪ ศึกษาดูงานการอนุรักษ์ฟื้นฟูจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านบางติบและร่วมกิจกรรมปลูกป่าชายเลนบ้านบางติบ
- 1800 น. ▪ รับประทานอาหารเย็น/ พักผ่อนตามอัธยาศัย
- 1900 น. ▪ สนทนาประสานคนรักป่า
- ชมการแสดงลิเกบอก จากโรงเรียนบ้านโคกพยอม จังหวัดสตูล และดนตรีเพื่อสิ่งแวดล้อม

วันอังคารที่ 1 เมษายน 2551

- 0730 น. ▪ รับประทานอาหารเช้า
- แลกเปลี่ยนผลการพูดคุย จาก ผู้แทนห้องย่อย
- ดำเนินการรายการโดย อาจารย์ทองจันทร์ หอมเนตร สถาบันฯ

0900 น. ▪ เครือข่ายขยายหน่อพันธุ์

.....ภาวะผู้นำ ขบวนการชุมชน เครือข่ายเชิงนิเวศ...

โดย 1) เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน จ.ชัยภูมิ

2) เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสัก จ.เพชรบูรณ์

3) เครือข่ายจัดการทรัพยากรชายฝั่ง จ.ตราด

4) เครือข่ายเขตเล 4 บ้าน อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

ดำเนินการรายการ

โดย คุณสมศักดิ์ สุนทรนภภัทร สหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (IUCN)

▪ สรุปผลและปิดการประชุม

- 1200 น. รับประทานอาหารกลางวัน/ เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

ตลาดนัดคนรักป่า ต้นกล้าพันธุ์ดี

ณ ณ โรงเรียนบ้านบางต๊ิบ ตำบลบางวัน อำเภอตรบรี จังหวัดพังงา

การจัดการสัมมนาครั้งนี้ ถือเป็นกิจกรรมความร่วมมือ แสวงหาแนวทางวิธีการ สร้างความยั่งยืนต่อการจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยถือเอาโอกาสนี้ นัดหมายผู้ก่อการดี จากหลายกลุ่ม องค์กรชุมชน มาแลกเปลี่ยนทุนทางสังคมประเภทต่างๆ ของท้องถิ่นที่ได้ดำเนินกิจกรรมการริเริ่มพัฒนา ดูแล รักษาทรัพยากรของลูกหลาน ซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ ก่อให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์เกิดแนวปฏิบัติที่ดี และมีคุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ได้เชื้อเพื่อแผ่คุณค่าทางความคิด ทางปฏิบัติ ปรากฏผลงานเชิงประจักษ์ให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง เสริมพลังความหวังดีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อ

ส่งเสริมและสนับสนุนการนำเอาความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ที่ดี ไปปรับใช้ และขยายผล ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนเพิ่มขวัญและกำลังใจแก่ภาคีความร่วมมือการจัดการทรัพยากรและเครือข่ายในระดับพื้นที่

กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 250 คน ประกอบด้วย

- 1) องค์กรชุมชนและเครือข่าย/ สมาชิกเครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทยทุกภูมิภาค
- 2) ผู้นำชุมชน/ องค์กรเครือข่ายการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม/ สถานศึกษาในพื้นที่
- 3) หน่วยงานภาครัฐ/ องค์กรพัฒนาเอกชน/ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

รูปแบบกิจกรรม ประกอบด้วย การนำเสนอแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อนโยบายที่เกี่ยวข้อง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการทรัพยากรท้องถิ่น การศึกษาดูงาน เยี่ยมชมกิจกรรมในพื้นที่ ตลาดนัดนิทรรศการความรู้ ข้อมูล และผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น จากชุมชนและหน่วยงานที่เข้าร่วม

หน่วยงานสนับสนุนและร่วมจัด

- องค์การบริหารส่วนตำบลบางวัน อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา
- เครือข่ายบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอำเภอคุระบุรี
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพังงา
- ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2
- ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา
- องค์การสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (IUCN)
- องค์การไฮเพอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย
- โครงการความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูธรรมชาติอันดามัน
- ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- เครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ เกิดความเคลื่อนไหวและตื่นตัวทางแนวคิดและการปฏิบัติ นำไปปรับใช้และเอื้อต่อการขยายผลให้เกิดการจัดการของชุมชนท้องถิ่น ความเข้าใจและความร่วมมืออันดีระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เป็นหน่วยปฏิบัติการสนับสนุนงานในพื้นที่ต่อไป

2.

นโยบาย

และแผนการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น

นโยบาย

และแผนการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าทางบกและทะเลและชายฝั่งได้มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องของทุกภาคีที่เกี่ยวข้อง บนฐานการพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพ และการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ที่มีแนวทางการพัฒนาที่มุ่งการรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศบน “ทางสายกลางหรือความสมดุล” ระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน และการพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังปรากฏในนโยบายที่สำคัญของประเทศดังนี้

สารสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550

พลเมืองไทยทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคม โดยทุกคนต้องอยู่ภายใต้ระเบียบที่ระบุในกฎหมายต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น การแจ้งเกิด การทำบัตรประชาชน การยึดครองที่ดิน การศึกษา การรักษาพยาบาล การเสียภาษี การจรรยา และ การค้าขาย เป็นต้น ทั้งนี้ การออกกฎหมายต่างๆ จะต้องออกตามสาระสำคัญหลักที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มีส่วนสนับสนุนต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ดังนี้

มาตรา 66

บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 67

สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ตามความเหมาะสม การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของ ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายฉบับนี้ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 87

- รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้
- (๑) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
 - (๒) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ
 - (๓) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น
 - (๔) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้ง กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันใน

ลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

- (๕) ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขรวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน

มาตรา 85

- (๑) กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความสะดวกคล่องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชน ท้องถิ่นและการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย
- (๒) กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร
- (๓) จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ในการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- (๔) จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล
- (๕) ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

มาตรา 87

รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้

- (๑) บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ
- (๒) จัดระบบการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ให้มีขอบเขตอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบที่ชัดเจนเหมาะสมแก่การพัฒนาประเทศ และสนับสนุนให้จังหวัดมีแผนและงบประมาณเพื่อพัฒนาจังหวัดเพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่
- (๓) กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึ่งตนเองและ ตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของ ท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่น ให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัด ที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น

มาตรา 281

ภายใต้บังคับมาตรา 1 รัฐจะต้องให้ความสำคัญเป็นอิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ท้องถิ่นใดมีลักษณะที่จะปกครองตนเองได้ ย่อมมีสิทธิจัดตั้งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 283

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ โดยทั่วไปในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น และย่อมมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหาร การจัดบริการสาธารณะ การบริหารงาน

บุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับการพัฒนาของจังหวัดและประเทศเป็นส่วนรวมด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความเข้มแข็งในการบริหารงานได้โดยอิสระและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาระบบการคลังท้องถิ่นให้จัดบริการสาธารณะได้โดยครบถ้วนตามอำนาจหน้าที่ จัดตั้งหรือร่วมกันจัดตั้งองค์การเพื่อการจัดทำบริการสาธารณะตามอำนาจหน้าที่ เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าเป็นประโยชน์ และให้บริการประชาชนอย่างทั่วถึง ให้มีกฎหมายกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ เพื่อ กำหนดการแบ่งอำนาจหน้าที่ และจัดสรรรายได้ระหว่างราชการส่วนกลางและ ราชการส่วนภูมิภาคกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง โดยคำนึงถึงการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นตามระดับความเหมาะสมขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ รวมทั้งกำหนดระบบตรวจสอบและประเมินผล โดยมีคณะกรรมการประกอบด้วยผู้แทนหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีจำนวนเท่ากัน เป็นผู้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย ให้มีกฎหมายรายได้ท้องถิ่น เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีและรายได้อื่นขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมตามลักษณะของภาษีแต่ละชนิด การจัดสรรทรัพยากรในภาครัฐ การมีรายได้ที่เพียงพอกับรายจ่ายตามอำนาจหน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงระดับขั้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น สถานะทางการคลังขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และความยั่งยืนทางการคลังของรัฐ

ในกรณีที่มีการกำหนดอำนาจหน้าที่และการจัดสรรรายได้ให้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว คณะกรรมการตามวรรคสามจะต้องนำเรื่องดังกล่าวมาพิจารณาทบทวนใหม่ทุกระยะเวลาไม่เกินห้าปี เพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมของการกำหนดอำนาจหน้าที่ และการจัดสรรรายได้ที่ได้กระทำไปแล้ว ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสำคัญ การดำเนินการตามวรรคห้า เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีและรายงานรัฐสภาแล้ว ให้มีผลบังคับได้

มาตรา 287

ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดให้มีวิธีการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมดังกล่าวได้ด้วย ในกรณีที่การกระทำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นในสาระสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องแจ้งข้อมูลรายละเอียดให้ประชาชนทราบก่อนกระทำการเป็นเวลาพอสมควร และในกรณีที่เห็นสมควรหรือได้รับการร้องขอจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นก่อนการกระทำนั้น หรืออาจจัดให้ประชาชนออกเสียงประชามติเพื่อตัดสินใจก็ได้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องรายงานการดำเนินงานต่อประชาชนในเรื่องการจัดทำงบประมาณ การใช้จ่าย และผลการดำเนินงานในรอบปี เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและกำกับการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในการจัดทำงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามวรรคสาม ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๖๔ วรรคหกมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 290 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติ กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- (๑) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่
- (๒) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน
- (๓) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่
- (๔) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ดังนี้

1. **พัฒนาคนให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรมและรอบรู้อย่างเท่าทันมีสุขภาพที่ดี** อยู่ในครอบครัว ที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้ดุลยภาพของความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. **เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม** มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ ของประเทศให้สามารถแข่งขันได้ มีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากความผันผวนของสภาพแวดล้อม ในยุคโลกาภิวัตน์บนพื้นฐานการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ มีระดับการออมที่พอเพียง มีการปรับโครงสร้างการผลิตและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรม ใช้จุดแข็งของความหลากหลายทางชีวภาพและเอกลักษณ์ความเป็นไทย ควบคู่กับการเชื่อมโยงกับต่างประเทศ และการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน และโลจิสติกส์ พลังงาน กฎกติกาและกลไกสนับสนุนการแข่งขันและกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม
3. **ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม** สร้างความสมดุลระหว่าง การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เป็นธรรม และมีการสร้างสรรค์คุณค่า สนับสนุนให้ชุมชนมีองค์ความรู้ และสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อคุ้มครองฐานทรัพยากร คุ้มครองสิทธิและส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร ปรับแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนรักษาผลประโยชน์ของชาติจากข้อตกลงตามพันธกรณีระหว่างประเทศ

4. พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ ระเบียบ

ประชาธิปไตยที่มีองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุข

มุ่งสร้างกลไกและ

กฎระเบียบที่เอื้อต่อการกระจายผล ประโยชน์จากการพัฒนาสู่ทุกภาคี ควบคู่กับการ เสริมสร้างความโปร่งใส สุจริต ยุติธรรม รับผิดชอบต่อสาธารณะ มีการกระจาย อำนาจและกระบวนการที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสู่ความเป็นธรรม ทางเศรษฐกิจ สังคมและการใช้ทรัพยากร วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลัก เพื่อให้ สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่ประเทศไทยจะต้องปรับตัวในอนาคต และ เพื่อก้าวไปสู่วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศที่พึงปรารถนาในระยะยาว การพัฒนาใน ระยะ 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลัก ของการพัฒนาไว้ ดังนี้

วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คุณค่าคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ ขยับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและ สถาบันการศึกษา เสริมสร้างบริการสุขภาพอย่างสมดุลระหว่างการ ส่งเสริม การป้องกัน การรักษา การฟื้นฟูสมรรถภาพ และสร้างความ พลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- (2) เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นรากฐานการ พัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน นำไปสู่การพึ่งตนเองและ ลดปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ
- (3) เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่มคุณค่า (Value Creation) ของ สินค้าและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรม รวมทั้งสนับสนุนให้ เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิต เพื่อทำให้มูลค่าการผลิต สูงขึ้น
- (4) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน (Safety Net) และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับ ภาคการเงิน การคลัง พลังงาน ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดแรงงาน และการลงทุน

- (5) เพื่อสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนให้เป็นธรรม และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งสร้างกลไกในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ประชาชนในทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม
- (6) เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้งสร้างกลไกในการรักษาผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นธรรมและอย่างยั่งยืน
- (7) เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

เป้าหมาย เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาของแผนพัฒนาฉบับที่ 10 ดังนี้

- 1) **เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคน** ให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพ และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมไทย โดยเพิ่มจำนวนปี การศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเป็น 10 ปี พัฒนากำลังแรงงานระดับกลางที่มีคุณภาพ เพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของกำลังแรงงานทั้งหมด โดยรายได้เฉลี่ยของแรงงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.5 และเพิ่มสัดส่วนนักวิจัยเป็น 10 คน ต่อประชากร 10,000 คน พร้อมทั้งกำหนดให้อายุคาดเฉลี่ยของคนไทยสูงขึ้นเป็น 80 ปี ควบคู่กับการลดอัตราเพิ่มของการเจ็บป่วยด้วยโรคป้องกันได้ใน 5 อันดับแรก คือ หัวใจ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน มะเร็ง และหลอดเลือดสมอง และนำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพ แรงงาน และลดรายจ่ายด้านสุขภาพร้อยละ 10

- 2) เป้าหมายการพัฒนาชุมชนและแก้ปัญหาความยากจน พัฒนาให้ทุกชุมชนมีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแผนชุมชนไปใช้ประกอบการจัดสรรงบประมาณ ลดปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด โดยลดคดีอาชญากรรมลงร้อยละ 10 และขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และลดสัดส่วนผู้อยู่ใต้เส้นความยากจนลงเหลือร้อยละ 4 ภายในปี 2554
- 3) เป้าหมายด้านเศรษฐกิจ ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้ มีความสมดุล และยั่งยืนโดยให้สัดส่วนภาคเศรษฐกิจในประเทศต่อภาคการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 75 ภายในปี 2554 ผลิตภาพการผลิตรวมเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี อัตราเงินเฟ้อเฉลี่ยไม่เกินร้อยละ 4 ต่อปี สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ไม่เกินร้อยละ 50 ความยืดหยุ่นการใช้พลังงานเฉลี่ยไม่เกิน 1 : 1 ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สัดส่วนรายได้ของกลุ่มที่มีรายได้สูงร้อยละ 20 ระดับบนต่อรายได้ของกลุ่มที่มีรายได้น้อยอยู่ร้อยละ 20 ระดับล่าง ไม่เกินร้อยละ 10 ภายในปี 2554 และสัดส่วนผลผลิตของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเป็นร้อยละ 40 ภายในปี 2554
- 4) เป้าหมายการสร้าง ความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รักษาความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพโดยให้มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 33 และต้องเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 18 ของพื้นที่ประเทศ รักษาความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศในเขตพื้นที่ชายฝั่งและพื้นที่ชีวมลฑล รักษาพื้นที่ทำการเกษตรในเขตชลประทานไว้ไม่น้อยกว่า 31 ล้านไร่ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อการดำรงคุณภาพชีวิตที่ดีและไม่เป็นภัยคุกคามต่อระบบนิเวศ โดยรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำอยู่ในเกณฑ์ตั้งแต่ระดับพอใช้ขึ้นไป มีสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 คุณภาพอากาศอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM10) ต้องมีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมงไม่เกิน 120 มก./ลบ.ม. อัตราการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อประชากรลดลง

ร้อยละ 5 จากปี 2545 คือไม่เกิน 3.5 ต้น/คน/ปี ควบคุมอัตราการผลิตขยะในเขตเมืองไม่ให้เกิน 1 กก./คน/วัน และจัดการของเสียอันตรายจากชุมชนให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30

- 5) **เป้าหมายด้านธรรมาภิบาล** มุ่งให้ธรรมาภิบาลของประเทศดีขึ้น มีคะแนนภาพลักษณ์ของความโปร่งใสอยู่ที่ 5.0 ภายในปี 2554 ระบบราชการมีขนาดที่เหมาะสม และมีการดำเนินงานที่คุ้มค่าเพิ่มขึ้น ลดกำลังคนภาครัฐกลางให้ได้ร้อยละ 10 ภายในปี 2554 ธรรมาภิบาลในภาคธุรกิจเอกชนเพิ่มขึ้น ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดเก็บรายได้และมีอิสระในการพึ่งตนเองมากขึ้น และภาคประชาชนมีความเข้มแข็ง รู้สิทธิ หน้าที่ และมีส่วนร่วมมากขึ้นในการตัดสินใจและรับผิดชอบในการบริหารจัดการประเทศ รวมทั้งมีการศึกษาวิจัย พัฒนาองค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมประชาธิปไตย วัฒนธรรมธรรมาภิบาล และวัฒนธรรมสันติวิธี จำนวนปีละไม่ต่ำกว่า 20 เรื่อง

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรับเปลี่ยนเร็วและสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยเสริมสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างของระบบต่างๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพแข่งขันได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ และสร้างฐานความรู้ ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ อย่างรู้เท่าทัน ควบคู่ไปกับการกระจายการ พัฒนาที่เป็นธรรม และเสริมสร้างความเท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคม และความเข้มแข็งของชุมชน ท้องถิ่น พร้อมทั้งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์ เป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคง และเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมไทย ตลอดจนการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน สามารถดำรงอยู่ในประชาคมโลก ได้อย่างมีเกียรติภูมิและมีศักดิ์ศรี โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดังนี้

4.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคน และสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับ

- (1) การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้เกิดภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกระดับตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่วัยเด็กให้มีความรู้พื้นฐานเข้มแข็ง มีทักษะชีวิต พัฒนาสมรรถนะ ทักษะของกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการ พร้อมก้าวสู่โลกของการทำงานและการแข่งขันอย่างมีคุณภาพ สร้างและพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศ โดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงประเทศ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
- (2) การเสริมสร้างสุขภาพคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ มีความสัมพันธ์ทางสังคมและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ เน้นการพัฒนาระบบสุขภาพอย่างครบวงจร มุ่งการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน การฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ เสริมสร้างคนไทยให้มีความมั่นคงทางอาหารและการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย ลด ละ เลิกพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ
- (3) การเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้ อย่างสันติสุข โดยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง พัฒนาระบบการคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายและครอบคลุมทั่วถึง สร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนส่งเสริมการดำรงชีวิตที่มีความปลอดภัย น่าอยู่ บนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคม เสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมแบบ บูรณาการและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังควบคู่กับการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง และความตระหนักถึงคุณค่าและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อลดความขัดแย้ง

4.2 ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ให้ความสำคัญกับ

- (1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

มีกระบวนการพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในการนำไปสู่การพึ่งตนเอง รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลง

(2) **การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน** เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งสร้างระบบบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด และทักษะในการประกอบอาชีพ

(3) **การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูล** ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์ และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ รวมทั้งการสร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

4.3 ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ให้ ความสำคัญกับ

(1) **การปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าและบริการ บนฐานความรู้ และความเป็นไทย** โดยใช้กระบวนการพัฒนากลัสเตอร์และห่วงโซ่ อุปทาน รวมทั้งเครือข่ายชุมชนบนรากฐานของความรู้สมัยใหม่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อสร้างสินค้าที่มีคุณภาพ และมูลค่าสูง มีตราสินค้าเป็นที่ยอมรับของตลาด รวมทั้งสร้างบรรยากาศการลงทุนที่ดี เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ และส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศ ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์การปฏิรูปองค์การปรับปรุงกฎระเบียบ และพัฒนาระบบมาตรฐานในด้านต่างๆ เพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิต

(2) **การสร้างภูมิคุ้มกันของระบบเศรษฐกิจ** โดยการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้มั่นคงและสนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิต โดยการระดมทุนไปสู่ภาคการผลิตที่มีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการออมอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นแหล่งระดมทุนและเป็นหลักประกันในชีวิตของประชาชน และการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและการพัฒนาแหล่งพลังงานทางเลือกเพื่อลดการพึ่งพิงการนำเข้าพลังงานและประหยัดเงินตราต่างประเทศ

(3) **การสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม และการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม** โดยส่งเสริมการแข่งขันการประกอบธุรกิจในระบบได้อย่างเสรีและเป็นธรรม การกระจายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไปสู่ภูมิภาคอย่างสมดุลและเป็นธรรม เพิ่มประสิทธิภาพและความครอบคลุมของการให้บริการของระบบการเงินฐานราก ให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถบุคลากรให้สามารถบริหารจัดการเงินทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาองค์กรการเงินชุมชนให้มีฐานะเป็น นิติบุคคล และใช้สถาบันการเงินเฉพาะกิจเป็นกลไกในการระดมทุน รวมทั้งดำเนินนโยบายการคลังเพื่อส่งเสริมการกระจายรายได้ด้วยการกระจายอำนาจการจัดเก็บภาษี การจัดทำงบประมาณ การเบิกจ่าย และการก่องหนี่ภายใต้กรอบการรักษาวินัยทางการคลัง

4.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ให้มีความสำคัญกับ

(1) **การรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ** เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ ส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรตลอดจนพัฒนาระบบการจัดการร่วม เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะการดูแลทรัพยากรธรรมชาติหลัก ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง ทรัพยากรแร่ การแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี รวมทั้งการป้องกันภัยพิบัติ

(2) **การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน** โดยการปรับแบบแผนการผลิตและพฤติกรรมการบริโภคไปสู่การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน เพื่อลดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์ทั้งด้านการเงินและการคลัง และการสร้างตลาดสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดมลพิษและควบคุมกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการกำจัดมลพิษขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมีกลไกกำหนดจุดยืนต่อพันธกรณีและข้อตกลงระหว่างประเทศ

(3) **การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น** เป็นการวางพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพในระยะยาว โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญ เริ่มจากการจัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกัน ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน รวมทั้งพัฒนาขีดความสามารถและสร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรชีวภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ

4.5 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ มุ่งเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคมอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับ

(1) **การเสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมไทย** โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่เยาวชน และประชาชนทุกระดับอย่างต่อเนื่องจริงจัง พร้อมทั้งพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำประชาธิปไตยที่มีคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล ในสังคมทุกระดับเพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม ตลอดจนวางรากฐานกระบวนการประชาธิปไตยโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และเพิ่มประสิทธิภาพกลไกและกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยและการเมืองให้เข้มแข็งและเป็นอิสระมากขึ้น

- (2) **เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนให้สามารถเข้าร่วมในการบริหารจัดการประเทศ** โดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียม เพื่อสร้างความเป็นธรรม สร้างความสมดุล และร่วมในกระบวนการบริหารจัดการประเทศให้เกิดความเป็นธรรมและความโปร่งใสในการพัฒนาประเทศ เสริมสร้างความเข้มแข็ง และสร้างเครือข่ายการทำงานของกลไกตรวจสอบภาคประชาชน เพื่อติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจของภาครัฐได้อย่างเข้มแข็งมีประสิทธิภาพ
- (3) **สร้างภาคราชการที่มีประสิทธิภาพ และมีธรรมาภิบาล เน้นการบริการแทนการกำกับควบคุม และทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการพัฒนา** เน้นการพัฒนา ประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการปฏิบัติการกิจ ด้วยการปรับบทบาทโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการภาครัฐ และรัฐวิสาหกิจให้มีประสิทธิภาพ ทันสมัย ลดการบังคับควบคุม คำนึงถึงความต้องการของประชาชน และทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการพัฒนา เพิ่มบทบาทภาคเอกชนในกิจการของรัฐและรัฐวิสาหกิจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการให้บริการสาธารณะ และลดภาระการลงทุนของภาครัฐ ตลอดจนพัฒนากลไกการกำกับดูแลที่เข้มแข็งเพื่อให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม โปร่งใส โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศและคุ้มครองผู้ใช้ บริการ โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการปลูกฝังจิตสำนึกข้าราชการให้ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม การรับผิดชอบต่อส่วนรวม การพร้อมรับการตรวจสอบจากภาคประชาชน และยึด/ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างเคร่งครัด
- (4) **การกระจายอำนาจการบริหารจัดการประเทศสู่ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชนเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง** โดยพัฒนาศักยภาพ และกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ท้องถิ่นมีบทบาท สามารถรับผิดชอบในการบริหารจัดการบริการสาธารณะ ตลอดจนแก้ไขปัญหาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และสามารถสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง พร้อมทั้งเป็นโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

- (5) **ส่งเสริมภาคธุรกิจเอกชนให้เกิดความเข้มแข็ง สุจริต และมีธรรมาภิบาล** โดยมีมาตรการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้ธุรกิจเอกชนทั้งที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ และธุรกิจเอกชนทั่วไปเป็น “บรรษัทภิบาล” เพิ่มมากขึ้น สร้างจิตสำนึกในการประกอบธุรกิจอย่างซื่อสัตย์ ยุติธรรมต่อผู้บริโภค และเป็นธรรม กับธุรกิจคู่แข่ง พร้อมทั้งยึดมั่นในความรับผิดชอบต่อสังคม แบ่งปันผลประโยชน์คืนสู่สาธารณะ ตลอดจนสนับสนุนสถาบันวิชาชีพธุรกิจประเภทต่างๆ ให้มีบทบาท ในการสร้างธรรมาภิบาลแก่ภาคธุรกิจมากขึ้น
- (6) **การปฏิรูปกฎหมาย กฎระเบียบ และขั้นตอน กระบวนการเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสร้างความสมดุลในการจัดสรรประโยชน์จากการพัฒนา** ด้วยการเปิดโอกาสให้ภาคี และกลุ่มต่างๆ มีส่วนร่วมในการเสนอแนะและตรากฎหมายเพื่อประสานประโยชน์ของภาคส่วนต่างๆ ให้เสมอภาคและมีความสมดุล โดยการปฏิรูปกฎหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ลดการใช้ดุลพินิจของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งของกลไกการบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจ เพื่อสร้างความเป็นธรรมต่อผู้ประกอบการขนาดเล็กและผู้ประกอบการใหม่
- (7) **การรักษาและเสริมสร้างความมั่นคงเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการประเทศสู่ดุลยภาพและความยั่งยืน** โดยการพัฒนาศักยภาพ บทบาท และภารกิจของหน่วยงานด้านการป้องกันประเทศ ความมั่นคง และการรักษาความสงบเรียบร้อยให้มีประสิทธิภาพ มีความพร้อมในการป้องกันประเทศและตอบสนองต่อภัยคุกคามในทุกรูปแบบสถานการณ์ได้ฉับไว พร้อมทั้งผนึกพลังร่วมกับ ภาคส่วนต่างๆ ดำเนินการป้องกันและพัฒนาประเทศให้สามารถพิทักษ์รักษาเอกราช สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์ของชาติ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รวมทั้งสามารถสร้างความมั่นคงของประชาชน และสังคมให้มีความอยู่รอดปลอดภัยโดยยึดหลักธรรมาภิบาลในทุกระดับ

การขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล

การขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สู่การปฏิบัติต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคีพัฒนาจากทุกภาคส่วน เพื่อสามารถผนึกพลังความร่วมมือตามบทบาทความรับผิดชอบ ร่วมกันขับเคลื่อนโดยนำเอาแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ของแผนมาแปลงไปสู่แผนปฏิบัติการใน ระดับต่างๆ ที่สามารถนำไปขับเคลื่อนให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่ไปกับการปรับระบบการจัดสรรทรัพยากร และปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ รวมทั้งสร้างองค์ความรู้เพื่อหนุนเสริมการขับเคลื่อนให้สัมฤทธิ์ผล และมีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ โดยมีแนวทางสำคัญ ดังนี้

1. เสริมสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนา จัดทำแผนปฏิบัติการในระดับต่างๆ ที่บูรณาการเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. กำหนดแนวทางการลงทุนที่สำคัญตามยุทธศาสตร์การพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10
3. เร่งปรับปรุงและพัฒนากฎหมาย เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล
4. ศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ เพื่อหนุนเสริมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สู่การปฏิบัติ
5. พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลและสร้างดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกระดับ
6. สนับสนุนการพัฒนาระบบฐานข้อมูลในทุกระดับ และการเชื่อมโยงโครงข่ายข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานกลางระดับนโยบาย ตลอดจนระดับพื้นที่และท้องถิ่น

นโยบายพลังงาน:

โจทย์ที่ท้าทายบนความมั่นคงทางอาหารและพลังงานของสังคมไทย¹

ระวี ถาวร²

ปัจจุบันเราพบปรากฏการณ์หลายอย่างที่น่าสนใจ ทั้งราคาน้ำมันแพงขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลต่อต้นทุนการผลิตอาหารทั้งหมด เนื้อสัตว์อื่นๆ น้ำมันเราก็หันมาใช้พลังงานทดแทนมากขึ้นทั้งไบโอดีเซล แก๊สโซฮอล์ ส่งผลให้ปาล์มน้ำมัน ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง ราคาดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันป้าธรรมชาติ พื้นที่ชุ่มน้ำ (ความมั่นคงทางระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ) หลายแห่งก็ถูกคุกคาม และสูญเสียจากไฟฟ้า และการถูกบุกรุกจากการขยายตัวของพืชพลังงานทดแทน (ความมั่นคงทางพลังงาน) ซึ่งหลายชนิดก็เป็นทั้งพืชอาหารคน (ความมั่นคงทางอาหาร) อาหารสัตว์ การส่งเสริมปลูกไม้โตเร็วเพื่อใช้ผลิตพลังงานไฟฟ้า การสร้างระบบชลประทานขนาดใหญ่เพื่อนำน้ำมาใช้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่าโจทย์การแก้ไขปัญหาพลังงานในภาวะโลกร้อน มีผลเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นๆ ทั้งเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ความยากจน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นโจทย์วันนี้มีความยากและซับซ้อน ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงที่อย่างรวดเร็ว การวิเคราะห์ทั้งผลดี ผลเสียอย่างรอบคอบครอบคลุมหลายมิติจึงเป็นประเด็นท้าทายร่วมกันของคนไทย ปัจจุบันมีนโยบายหลายอย่าง นโยบายที่นำไปสู่การปฏิบัติการโดยในบทความนี้จะหยิบยกนโยบายและโครงการบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญๆ ดังนี้

1) กลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism) หรือที่เรียกสั้น

ว่า ดีซีเอ็ม ซึ่งประเทศไทยได้ลงสัตยาบัน โดยโครงการดีซีเอ็มนี้จะต้องเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาเป็นรายๆ ไป ภายใต้การบริหารของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเทศไทยเริ่มมีโครงการพัฒนาหลายอย่าง โดยเฉพาะด้านพลังงานไฟฟ้าได้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมพลังงานชีวมวลเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทย ได้แก่ สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) และสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)

1

² ผู้ประสานงาน แผนงานสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

ร่วมกับกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก และสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการนำชีวมวลมาใช้ผลิตไฟฟ้าและพลังความร้อน โดย สนพ. รับผิดชอบในการบริหารจัดการโครงการ โดยมีแผนการดำเนินงานระยะ 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2549 เน้นการใช้ทรัพยากรชีวมวลจากภาคเกษตร และภาคของเหลือจากภาคเกษตร เช่น แกลบ ฟางข้าว ชานอ้อย ทะลายปาล์ม กะลามะพร้าว เศษไม้ยางพารา รวมทั้งของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมเกษตรต่างๆ ปัจจุบันประเทศไทยมีผู้ผลิตไฟฟ้าจากชีวมวลแล้วอย่างน้อย 20 ราย แต่ปัจจุบันมี 7 โครงการที่เข้าสู่กลไกของซีดีเอ็มที่มีการซื้อขายคาร์บอนที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติ

นอกจากนี้ในปัจจุบันกำลังมีนโยบายที่เป็นที่ถกเถียงกันในสังคมคือ นโยบายการส่งเสริมปลูกไม้โตเร็วเพื่อนำไปผลิตไฟฟ้า และเชื้อเพลิงเหลว โดยนโยบายรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีนโยบายให้ปลูกไม้โตเร็วเพื่อผลิตไฟฟ้า และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) ก็มีนโยบายองค์การที่สอดคล้องกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งได้เสนอแนวคิดโครงการ 1 โรงไฟฟ้า 1 ชุมชน ซึ่งเป็นโรงไฟฟ้าขนาด 1-1.9 เมกกะวัตต์ และได้เสนอพื้นที่มีศักยภาพประมาณ 10 แห่งที่มีพื้นที่ขนาด 10,000 ไร่ เป็นพื้นที่นำร่องในพื้นที่จังหวัดลำปาง สุโขทัย สุรินทร์ บุรีรัมย์ และสระแก้ว ซึ่งทางธนาคารโลกพร้อมที่จะสนับสนุนงบลงทุนกว่า 300 ล้านบาท โดยมีเงื่อนไขว่าธนาคารโลกต้องมีส่วนร่วมเป็นตัวกลางในการซื้อขายคาร์บอนเครดิตจากโรงไฟฟ้าชุมชนดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอนโยบายการผลิตเชื้อเพลิงเหลว (Bio-oil) จากไม้โตเร็ว ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยได้จัดทำบันทึกช่วยจำ (MoU) กับประเทศแคนาดา และจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทร่วมทุนเพื่อดำเนินการศึกษาและจัดการเชื้อเพลิงเหลวจากไม้ยูคาลิปตัส โดยไทยจะรับผิดชอบด้านวัตถุดิบคือ ไม้ยูคาลิปตัสป้อนโรงงานอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ส่วนแคนาดารับผิดชอบด้านโรงงานผลิตและเทคโนโลยี โดยจะสร้างโรงงานต้นแบบผลิตเชื้อเพลิงเหลวที่ใช้ไม้ยูคาลิปตัสแห่งแรกของเอเชียที่มีขนาดกำลังผลิตเชื้อเพลิงเหลวได้วันละ 300,000 ลิตร ต้องใช้ไม้ยูคาลิปตัสวันละ 400 ตัน โดยจะตั้งอยู่ที่พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งรัฐมนตรีกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเห็นด้วยเรื่องดังกล่าว พร้อมทั้งเสนอว่าพื้นที่ภาคอีสานยังมีศักยภาพในการปลูกไม้โตเร็วได้เพิ่มอีก 31-32 ล้านไร่ และให้ขยายโรงงานไปยังพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา

ประเด็นที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบต่อการผลิตไฟฟ้าจากเชื้อเพลิงชีวมวล และเชื้อเพลิงเหลวจากไม้โตเร็วคือ การขยายตัวของการปลูกพืชพลังงาน และไม้โตเร็วต่างๆ ที่ไปยังพื้นที่ปลูกอาหารของมนุษย์ทั้งนาข้าว พืชไร่ที่เป็นวัตถุดิบในการผลิตอาหารคน อาหารสัตว์ รวมทั้งการขยายตัวไปยังพื้นที่ป่าธรรมชาติของทุกภูมิภาค โดยเฉพาะป่าตามหัวไร่ปลายนาของภาคอีสาน ป่าชุมชน พื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นแหล่งเก็บหาอาหาร และเลี้ยงสัตว์ของคนท้องถิ่น นอกจากนี้ประเด็นการป้องกันการนำไม้จากป่าธรรมชาติ ไม้สองข้างถนน และในพื้นที่สาธารณะมาสับเพื่อป้อนโรงงานไฟฟ้าชีวมวลก็เป็นประเด็นที่สำคัญที่ต้องสร้างระบบที่ชัดเจนต่อไป ดังเช่นกรณีข่าวผู้จัดการออนไลน์วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2551 ระบุว่าชาวบ้าน อ. เพ็ญ จ. อุตรดิตถ์ ตัดไม้ทุกชนิดตามหัวไร่ปลายนาทั้งของตนเอง ของคนอื่น และพื้นที่ป่าชุมชนไปขายให้โรงงานขึ้นไม้สับบดขึ้นไม้ ซึ่งจะนำไปขายต่อให้โรงไฟฟ้า

2) การพัฒนาพลังงานเชื้อเพลิงไบโอดีเซล และก๊าซโซฮอล ซึ่งรับผิดชอบโดยกระทรวงพลังงาน จากความต้องการใช้ไบโอดีเซลมากขึ้นจากผลพวงของน้ำมันฟอสซิลแพง ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยขาดแคลนน้ำมันปาล์ม ทำให้กระทรวงพลังงานร่วมมือกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขยายพื้นที่เพาะปลูกปาล์มน้ำมันให้ได้ 2.5 ล้านไร่ทั่วประเทศ และคณะรัฐมนตรีมีมติให้นำเข้าน้ำมันปาล์มจำนวน 3,000 ตันให้แล้วเสร็จภายในเดือนมีนาคม 2551 นี้ จากนั้นนโยบายดังกล่าวทำให้มีการขยายตัวพืชพลังงานมากขึ้น มีการเปลี่ยนรูปแบบพืชเกษตรเดิมจากนาข้าว พืชสวน พืชไร่อื่นๆ ที่เป็นพื้นที่ผลิตอาหารคน และอาหารสัตว์เป็นสวนปาล์ม นอกจากนี้ยังพบว่ากำลังมีบริษัทเอกชนจากประเทศอังกฤษสนใจที่จะลงทุนปลูกสับดำเพื่อผลิตไบโอดีเซลในประเทศไทยมีพื้นที่เป้าหมาย 6.25 ล้านไร่ ภายใน 4 ปี ในพื้นที่ภาคอีสานเนื่องจากสับดำมีความสามารถในการทนแล้งได้ดี (หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 25 มกราคม 2551)

นอกจากนี้พบว่าพื้นที่ป่าธรรมชาติ พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่สาธารณะต่างๆ ยังมีความเสี่ยงต่อการถูกบุกรุกเพื่อปลูกพืชพลังงานทดแทน ดังนั้นจะเห็นว่าไบโอดีเซล และก๊าซโซฮอล นั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือ การประหยัดเงินในการซื้อน้ำมันฟอสซิล แต่ก็ต้องระมัดระวังในการวางแผนส่งเสริมการปลูกปาล์มโดยให้มีการกำหนดโซนให้เหมาะสมที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อป่าธรรมชาติ พื้นที่ที่เป็นแหล่งเก็บหาอาหารของชาวบ้านในชนบท ซึ่งมีตัวอย่างบทเรียนของการพัฒนาจากหลายประเทศ

จากการประชุมนานาชาติระดับภูมิภาคในหัวข้อว่าด้วยพลังงานเชื้อเพลิงชีวภาพที่
กรุงเทพฯ ในวันที่ 23 ม.ค. 2551 ซึ่งจัดโดยสหประชาชาติ โดยเรแกน ชูชุกิ ผู้เชี่ยวชาญ
ขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (เอฟ เอ โอ) ระบุว่าถึงแม้
เชื้อเพลิงชีวภาพจะมีผลดีต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่าเชื้อเพลิงจากซากดึกดำบรรพ์ แต่ก็
ต้องมีการวิเคราะห์ผลกระทบหลายๆ อย่างที่จะเกิดขึ้นด้วย โดยพบว่าในหลาย
ประเทศขณะนี้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ กลายเป็นพื้นที่ปลูก
ปาล์มน้ำมัน อ้อย และพืชไร่อื่นๆ ที่ใช้ผลิตเชื้อเพลิงชีวภาพ ส่งผลให้เชื้อเพลิงชีวภาพ
เป็นประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความสนใจจากหลายๆ ฝ่าย การ
แข่งขันที่สูงในการด้านการเกษตร ซึ่งส่งผลให้ราคาข้าวโพดในสหรัฐและเม็กซิโกมี
ราคาสูงขึ้นและยังอาจทำให้เกิดภาวะขาดแคลนอาหารในประเทศกำลังพัฒนาบาง
ประเทศด้วย ประเทศจีน และอินเดียอาจจะเผชิญกับปัญหาขาดแคลนน้ำที่รุนแรง
มากขึ้น เพราะต้องใช้น้ำปริมาณมากในการปลูกพืชพลังงานชีวภาพ ในขณะเดียวกัน
ป่าในประเทศอินโดนีเซีย ต้องเผชิญความเสี่ยงต่อการถูกบุกรุกทำลายเพื่อนำไปปลูก
พืชพลังงานชีวมวล

3.

แนะนำท้องถิ่น

และแหล่งเรียนรู้

แนะนำ....

ท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้

จังหวัดพังงา.. พังงาตั้งอยู่ในภาคใต้ชายฝั่งทะเลด้านตะวันตก ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 788 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศ เป็นภูเขาสลับซับซ้อน ทอดเป็นแนวยาวจากทิศเหนือไปทิศใต้ มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 239.25 กิโลเมตร มีพื้นที่ป่า

ไม้ประเภทไม้ผลัดใบ ได้แก่ ป่าดิบเขา ป่าดิบชื้น และป่าชายหาด สำหรับบริเวณที่เป็นที่ราบจะลาดลงจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตกสู่ทะเลอันดามัน พื้นที่ประกอบด้วยเกาะประมาณ 105 เกาะ และมีเกาะอยู่ในทะเลอันดามันจำนวนมาก เช่น เกาะยาว หมู่เกาะสุรินทร์ และหมู่เกาะสิมิลัน จนมีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวติดอันดับโลก ชาวพังงามีวิถีชีวิตที่สงบ เรียบง่าย มีประเพณีและวัฒนธรรมแบบคนไทยภาคใต้ และตอนกลางทั่วไป

อำเภอกระบุรี...1 ใน 8 อำเภอของจังหวัดพังงา ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดพังงา

ห่างจากจังหวัด 124 กิโลเมตร เป็นพื้นที่ราบระหว่างภูเขาและที่ราบรวมทั้งพื้นที่เกาะจำนวน 19 เกาะแบ่งการปกครองออกเป็น 4 ตำบล มีพื้นที่ป่าไม้คิดเป็นร้อยละ 89 ของพื้นที่อำเภอ มีอุทยานแห่งชาติในเขตพื้นที่จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติศรีพังงา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ อุทยานแห่งชาติแหลมสน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน ที่มีฝน 8 แดด 4 เหมือนจังหวัดระนองเหมาะแก่การเกษตรกรรม มีกาแฟโบราณที่เลื่องชื่อ

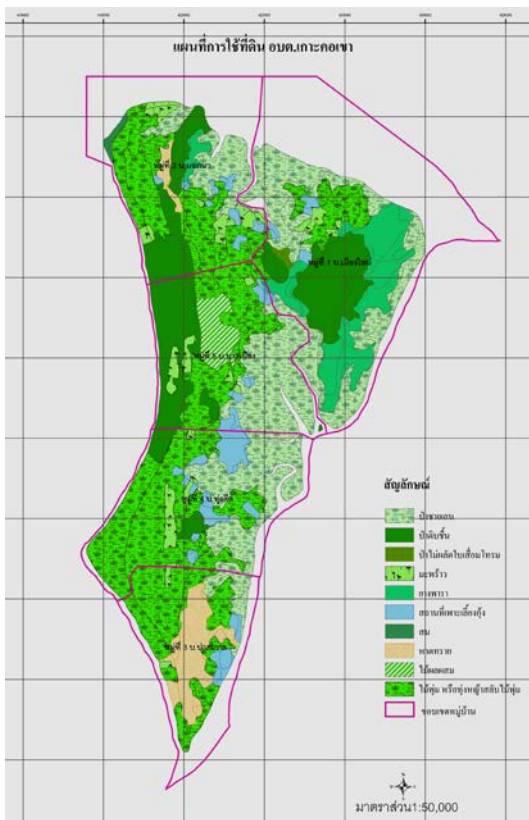
ตำบลบางวัน.. ตำบลบางวัน ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอกระบุรี มีเนื้อที่ประมาณ 106,225 ไร่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ลาดเชิงเขา มีที่ราบในบางส่วน เป็นที่ราบชายฝั่งประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด ตั้งอยู่ที่ราบระหว่างหุบเขาและทะเลอันดามัน พื้นที่อุดมสมบูรณ์มากเต็มไปด้วยพันธุ์ไม้ต่างๆ มีพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ ซึ่งอยู่

ในเขตอุทยานแห่งชาติศรีพังงา และป่าสงวนแห่งชาติหลายแห่ง สภาพป่าส่วนใหญ่ยังอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้ฝนตกชุกตลอดปี พื้นที่ด้านทิศตะวันตกติดทะเลและมีพื้นที่ป่าชายเลนแทบตลอดแนวชายฝั่ง แบ่งเป็น 9 หมู่บ้าน มีประชากร 6,728 คน ส่วนใหญ่ทำสวนยางพารา สวนผลไม้ ปาล์มและพืชผลชนิดอื่นๆ ทำการประมง และรับจ้างทั่วไป

จุดศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ...

1. การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลนแหล่งเรียนรู้ชุมชนประมงวิถีชีวิตเกาะคอเขา...

เกาะคอเขา เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา พื้นที่มีลักษณะเป็นเกาะ มีเนื้อที่ประมาณ 39,375 ไร่ หรือ 63 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลอันดามัน การคมนาคมระหว่างตำบลต้องใช้บริการบริการแพขนานยนต์ และเรือโดยสารของเอกชน ตำบลเกาะคอเขา มีประชากรประมาณ 850 คน มี 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านเมืองใหม่ หมู่ 2 บ้านนอกนา หมู่ 3 บ้านปากเกาะ หมู่ 4 บ้านทุ่งตึก หมู่ 5 บ้านบางเนียง ด้านทิศเหนือของเกาะมีลักษณะเป็นภูเขาลาดต่ำมาทางทิศใต้ ส่วนด้านทิศตะวันตกมีลักษณะเป็นหาดทราย มีพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ป่าชายเลน

บริเวณริมเกาะด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก มีแนวปะการังบริเวณหมู่ 4 และมีแหล่งโบราณคดีเมืองโบราณ บริเวณหมู่ 3 เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่สวยงาม จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพังงา มีโรงแรมและรีสอร์ทหลายแห่งเปิดให้บริการบนเกาะคอเขา

แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนบนเกาะคอเขายังไม่มีการบันทึกที่ชัดเจน ภายหลังจากเหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิเมื่อปลายปี 2547 ชุมชนบ้านนอกนา และบ้านเมืองใหม่ ได้มีการปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลน โดยสถานีวิจัยและพัฒนาป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง องค์การพัฒนาเอกชนร่วมกับชาวบ้านและเยาวชนในหมู่บ้านต่างๆ รวมทั้งได้มีการจัดกิจกรรมค่ายเยาวชน และการพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แม้ว่าที่นี่จะพึ่ง

เริ่มต้นกิจกรรม แต่ผู้นำชุมชนคนเกาะคอเขาก็สามารถพิสูจน์ถึงความตั้งใจจริงต่อการที่จะปกป้องรักษาป่าเพื่อขยายผลพันธุ์ดีให้กับคนรุ่นหลัง

2. ชายฝั่งสีเขียวกับการท่องเที่ยวชุมชน บ้านทุ่งนางดำ¹

บ้านทุ่งนางดำ ตั้งอยู่ตำบลคุระ อำเภอกุระบุรี จังหวัดพังงา อยู่ห่างจากแผ่นดินใหญ่ประมาณ 1.5 กิโลเมตร ชุมชนดำรงชีวิตโดยการอิงวิถีธรรมชาติ มีป่าชายเลน และทะเล เป็นหัวใจสำคัญในการดำรงชีวิตของชุมชน ประชากรในพื้นที่ทั้งหมดอาศัยพึ่งพาทะเลและป่าชายเลนเป็นที่ทำกิน

ในอดีตนั้นได้มีการใช้วิธีจับสัตว์น้ำแบบทำลาย และผิดประเภท คือ การระเบิด การใช้ยาเบื่อ ฆวนรุน ทำให้แนวหญ้าทะเล ซึ่งเป็นระบบนิเวศที่สำคัญของสัตว์น้ำหลากหลายชนิด รวมทั้งสัตว์น้ำที่ใกล้สูญพันธุ์ เช่น พะยูน เต่าทะเล ถูกทำลายซึ่งเกิดจากการประกอบอาชีพของชาวประมงที่ขาดการตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมา รวมทั้งภัยพิบัติ “สึนามิ” ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดน้อยลงเป็นจำนวนมาก

ชาวบ้านทุ่งนางดำเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการอนุรักษ์มากกว่าการฟื้นฟู โดยการปลูกใหม่ทดแทน จึงมีความประสงค์ที่จะอนุรักษ์หญ้าทะเล และพันธุ์สัตว์น้ำบริเวณอ่าวทุ่งนางดำ โดยการวางทุ่นตลอดแนว ภายใต้การดำเนินงานของกลุ่มพิทักษ์สิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่งบ้านทุ่งนางดำ กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทุ่งนางดำ และชาวบ้านทุ่งนางดำ เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอกุระบุรี

3. สวนลุงโรจน์: เกษตรผสมผสานบนพื้นฐานความพอเพียง

ลุงโรจน์ อายุ 56 ปี ชื่อจริง นายอรุณ เฟื่องฟู เดิมเป็นคนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปี 2519 ได้อพยพครอบครัวเดินทางมายังหมู่บ้านทุ่งละอองมาจับจองซื้อที่กว่า 50 ปี บุกเบิกปลูกข้าวไร่ไว้เพื่อกินในครัวเรือนและปลูกพืชผักเพื่อกินและขาย หากมีเห ลือกนำไปขาย ลุงโรจน์มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่โลดโผน และมีความสุขกับการทำเกษตรแม่

¹ เลือเพื่อข้อมูล โดยคุณสมศักดิ์ สุนทรนวัทร เจ้าหน้าที่ IUCN

ราคาพืชผักจะผันผวนไปบ้างตามกระแสตลาด แต่ก็ไม่เป็นอุปสรรคให้ลุงโรจน์ล้มเลิกทำเกษตร ตลอดชีวิตการทำเกษตรที่ผ่านมา และพื้นที่ทุกตารางนิ้วสวนลุงโรจน์จะปลูกพืชทุกอย่างที่สามารถปลูกได้จนกลายเป็นสวนผสมตามชื่อของคนทางใต้ พืชผักที่เติบโตได้ เก็บกิน เก็บขายหมุนเวียนได้ตลอดปี โดยพืช 2 ประเภทหลัก ได้แก่ พืชยืนต้นพวกไม้ผล มังคุด ลองกอง มะนาว ส้มโอ สะตอ มีสวนยางและสวนปาล์ม และพืชล้มลุกพวกพืชไร่ดิน พวกชิงช้า ตะไคร้ และพวกเก็บผลได้ใบ พริก เป็นต้น ผลงานจากการปฏิบัติของลุงโรจน์วันนี้ สร้างความภูมิใจให้กับครอบครัวและประจักษ์กับสังคมภายนอก ได้แก่

- รับรางวัลเกษตรกรดีเด่นของจังหวัดพังงาปี 2550 ประเภทเกษตรผสมผสาน จากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด
- ได้รับประกาศเป็นสวนเกษตรกรตัวอย่าง
- ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรตำบลบางวัน บ้านทุ่งละออง
- ประธาน อสม. หมู่บ้าน
- ประธานโครงการ SML หมู่บ้าน
- ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสิ่งแวดล้อม (คุ่มอ่าวเหวก) บ้านทุ่งละออง
- รองประธานชมรมผู้สูงอายุอ่าวเหวก

ชีวิตทุกวันนี้และอนาคตของลุงโรจน์ จะยังยึดอาชีพเกษตรเต็มขั้น อย่างขยันขันแข็งแบบพึ่งตนเองเป็นหลักต่อไป เพราะเป็นการดำเนินที่เต็มไปด้วยความสุข บวกกับประสบการณ์ที่ถูกสะสมมาจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ยึดมั่นถือมั่นในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ลด ละ เลิก อบายมุขทุกอย่าง อยู่กินไม่ฟุ้งเฟ้อ ชีวิตข้างหน้าลุงโรจน์อยากใช้ชีวิตที่มีความสุขอยู่กับครอบครัวไปนานนาน ให้ความช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่มาปรึกษาและ ช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนเมื่อมีโอกาส

3. การจัดการป่าชายเลนชุมชน

กลุ่มบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนบ้านบางดิบ

บ้านบางดิบ มาจากชื่อ “หอยดิบ” เป็นหอยนางรมขนาดใหญ่ พบอยู่ทั่วไปในบริเวณทะเลบ้านบางดิบ พื้นที่เป็นป่าบกและพื้นที่ทางทะเลติดกับอ่าวทะเลอันดามันมีป่าชายเลนเป็นแนวกว้างเนื้อที่ประมาณ 6,000 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับเนินเขา และพื้นที่เกษตรกรรม มีภูเขาสูงตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ซึ่งยังคง เป็นป่ายังอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งต้นน้ำและผลิตประปาภูเขาสำหรับใช้บริโภคในชุมชน ทิศตะวันตกเป็น ชายฝั่งทะเลมีลักษณะเป็นอ่าวสลับกับป่าชายเลน ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่

ทรัพยากรป่าไม้ ทั้งป่าบกและป่าชายเลน ซึ่งในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์มาก โดยเฉพาะป่าชายเลนเป็นทั้งแหล่งอาหารและแหล่งรายได้ที่สำคัญของชุมชน โดย ในปี 2520 มีการอนุญาตสัมปทานป่าชายเลนบริเวณหมู่บ้านโดยไม่มีแนวเขตที่ชัดเจน ส่งผลให้ป่าชายเลนในบางดิบถูกทำลายจนทำให้ป่าเสื่อมโทรมอย่างมาก ชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนบ้านบางดิบขึ้นปลูกฟื้นฟูป่าชายเลนเมื่อ ปี 2546 และ การรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางด้านอาชีพ

สิ่งแวดล้อม และ พัฒนาคุณภาพชีวิตหลายกลุ่มด้วยกัน โดยกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา ก่อตั้งเมื่อปี 2543 กลุ่มพัฒนาและสงเคราะห์ส่วนยางบ้านบางดิบ ก่อตั้งเมื่อปลายปี 2545 และกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ก่อตั้งเมื่อปี 2546 ส่วน กลุ่มบริหารจัดการทรัพยากรบ้านบางดิบ ก่อตั้งเมื่อปี 2546 เป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมเกี่ยวกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ทั้งป่าชายเลนและป่าต้นต้นน้ำ โดยมีกิจกรรมทั้งการฟื้นฟูพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายจากการสัมปทาน การจัดชุดลาดตระเวนเพื่อเฝ้าระวังการทำประมงทำลายล้างและการลักลอบล่าสัตว์ป่า การสำรวจสภาพป่า การจัดทำแนวเขตและแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ของชุมชน ผลงานก่อนการดีที่ผ่านมา ส่งผลให้ชุมชนได้รับรางวัลโครงการเพชรในถิ่นระดับจังหวัด รางวัลตำบลเขียวจี รางวัลกองทุนหมู่บ้านดีเด่นระดับอำเภอและรางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 7 ปี 2547 ประเภทชุมชน

4.

หลากหลายต้นกล้าพันธุ์ดี

จากที่ราบสูงสู่ชายฝั่ง

หลากหลายต้นกล้าพันธุ์ดี

จากที่ราบสูง...สู่ชายฝั่ง

1. ชุมชนลีเล็ด กับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ชุมชนลีเล็ด ตั้งอยู่ที่ ตำบลลีเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมชนลีเล็ดมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 สมัยนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯไปบ้านดอนทางเรือพระที่นั่ง ทรงเห็นว่าคลองสายนี้เป็นทางลัดที่ใกล้ จึงเสด็จฯไปตามคลอง จึงได้ชื่อว่า "คลองลัด" ต่อมาชาวจีนที่ล่องเรือรับซื้อข้าวอยู่ประจำ เรียกชื่อคลองลัดเพี้ยนเป็น "คลองเล็ด" มาถึงปัจจุบัน

ก่อนมาเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีปัญหาชาวบ้านใช้ทรัพยากรอย่างไม่ถูกวิธี ทำให้ป่าไม้และสัตว์น้ำลดลง แหล่งน้ำก็เสื่อมโทรม จึงช่วยกันคิดแก้ปัญหาโดยนำโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง และโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ เข้ามา เป็นกลไกการทำงาน ซึ่งชุมชนลีเล็ดลักษณะเด่น มีสภาพทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ป่าชายเลน และบางส่วนติดทะเล มีน้ำเค็มท่วมถึงพื้นที่

ประมาณ 18,000 ไร่ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำประมงพื้นบ้าน นาเกลือ และไร่นาสวนผสม

ปัจจุบันชุมชนดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบของสมาชิก ส่วนกิจกรรมเด่นภายในชุมชน มีทั้งทางบกและทางน้ำ โดยทางน้ำมีการล่องเรือชมวิถีชีวิตชุมชน ประมงพื้นบ้าน ชมป่าชายเลน ศึกษาธรรมชาติ ดูนก รวมถึงพายเรือชมหิ่งห้อยยามค่ำคืน ใช้เวลาในการล่องเรือประมาณ 2-3 ชั่วโมง มีเรือให้บริการประมาณ 10 ลำ กิจกรรมทางบก ได้แก่ การชมโบราณสถานวัดเขาศรีวิชัย วัดเขาพระอันนท ซึ่งสร้างในสมัยสุโขทัย สำหรับรายได้ของโฮมสเตย์ บางส่วนนำเข้ากองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อกิจกรรมการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนต่อไป

2. ชุมชนบ้านเป็ดใน จังหวัดตราด

บ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว จังหวัดตราด ตั้งอยู่ด้านตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอเมืองตราด อยู่ห่างจากอำเภอเมืองตราด ประมาณ 16 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 2,367 ไร่ ด้านตะวันออกติดทะเลบริเวณอ่าวตราด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอ่าวไทย ตอนบน เมื่อประมาณปี 2393 โดยในตอนแรกมีเพียง 10 ครอบครัว เข้ามาทำนา ข้าวไร่ และรับจ้างลอกเปลือกไม้โปรง สำหรับใช้ทำเชือกมัดของ เก็บอาหารจำพวก เนื้อสัตว์ตามป่าและชายฝั่งทะเลของหมู่บ้าน ต่อมาได้เป็นชุมชนที่ขยายตัวใหญ่ขึ้น มีคนอพยพจากที่อื่นๆ เข้าตั้งถิ่นฐาน

ด้วยชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และด้วยความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน จึงมีกลุ่มและองค์กรต่างๆ ก่อตั้งขึ้นมากมาย ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเป็ดใน ที่เกิดขึ้นจากความห่วงหาพันพยากรป่าชายเลนที่อุทยานฯ เข้ามาทำลายจึงมีการรวมกลุ่มกันตามธรรมชาติ และต่อมาในปี 2541 ได้ตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์ฯ และสามารถขยายไปเป็นกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน กลุ่มนี้จะออมทรัพย์เพื่อคุณธรรมครบวงจรชีวิต สหกรณ์หรือศูนย์

สาธิตการตลาด แปรรูปอาหาร กลุ่มบ้านแม่หลวง กลุ่มสตรีอาสา และ กลุ่มเยาวชนลูกไม้ เป็นการขยายผลแนวคิดการอนุรักษ์จากผู้ใหญ่สู่เด็กในชุมชน ทำกิจกรรมร่วมกันมาเรื่อยๆ และพัฒนาเป็นกลุ่มที่ชัดเจน ในปี 2550 มีสมาชิก 19 คน และกลุ่มอื่นๆ ที่มีกิจกรรมสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน พบว่า ชาวบ้านเป็ดในส่วนใหญ่ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะออมทรัพย์/ ธนาคารหมู่บ้าน และเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คิดรวมกันเป็นร้อยละ 85 ที่เหลือจะกระจายไปเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่

3. ชุมชนบ้านทุ่งตาเซะ จังหวัดตรัง

บ้านทุ่งตาเซะ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำปะเหลียน ตำบลทุ่งกระปือ อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง มีเนื้อที่ทั้งหมด 2,885 ไร่ อยู่ห่างจากอำเภอย่านตาขาว 7 กิโลเมตร และห่างจากตัวเมืองจังหวัดตรังเป็นระยะทาง 40 กิโลเมตร คำว่า“ทุ่งตาเซะ” สันนิษฐานกันว่ามาจากชื่อของบรรพบุรุษของคนในชุมชนทุ่งตาเซะ ซึ่งเป็นผู้ที่เข้ามาอยู่ในช่วงแรกๆ ของพื้นที่นี้ ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มติดกับป่าชายเลน มีคลองปะเหลียนไหลผ่านและมีน้ำท่วมถึงบางพื้นที่

เดิมบริเวณบ้านทุ่งตาเซะเป็นป่ารก หักร้างถางพงยาก จึงยังไม่มีคนมาตั้งชุมชน จนเมื่อประมาณ 80 ปีที่แล้ว จนกระทั่งปี 2522 ทางราชการได้มาจัดตั้ง โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อสอนหนังสือให้แก่เด็ก และเพื่อปราบปรามโจรผู้ร้าย ทำผู้คนเข้ามาบุกเบิกป่าเพื่อสร้างที่อยู่และที่ทำกินเพิ่มขึ้นอีกมาก แต่ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องกับคนที่มาอยู่ก่อนหน้าแล้ว จนกลายเป็นชุมชนใหญ่

จนกระทั่งปี 2534 ได้แยกการปกครองหมู่บ้านเป็นหมู่ 9 บ้านทุ่งตาเซะในปัจจุบัน เมื่อมีการอนุญาตสัมปทานป่าชายเลนในปี 2484 พื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 5,000 ไร่ ให้กับธุรกิจเผา ถ่านทำให้เกิดการลักลอบตัดและแปรรูปไม้ในบริเวณป่าใช้สอยของหมู่บ้าน ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำที่ลดลง และมีการใช้เครื่องมือแบบทำลายล้าง จึงรวมตัวกันเพื่อปรึกษาหารือถึงแนวทางในการแก้ปัญหา โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนนำ ผลจากการหารือจึงได้มีการกำหนดแนวเขตที่ชัดเจนระหว่างพื้นที่ป่าสัมปทานกับพื้นที่ป่าใช้สอยของชุมชน และร่วมกันจัดตั้งเป็นป่า

ชายเลนชาวบ้านทุ่งตาเซะโดย **คณะกรรมการป่าชายเลนชุมชนบ้านทุ่งตาเซะ** ก่อตั้งเมื่อปี 2540 เพื่อปกป้องชุมชนบ้านทุ่งตาเซะในปี 2540 ร่วมกันสำรวจ และจัดแบ่งพื้นที่จำนวน 2,000 ไร่ ออกเป็น 4 แปลง คือ แปลงอนุรักษ์ ซึ่งมีสภาพพื้นที่เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ แปลงฟื้นฟู เป็นแปลงที่ปลูกเสริม ขยายพันธุ์ไม้โดยไม่แยเวนชนและชาวบ้านทุกคนเข้ามาร่วมกันปลูกป่า แปลงป่าใช้สอย เป็นแปลงที่อนุญาตให้เข้าไปใช้ประโยชน์ถ้าหากมีความเดือดร้อน การดำเนินกิจกรรมข้างต้นมีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และยังคงเกิดกลุ่มพัฒนาต่างๆ **กลุ่มเยาวชนรักษ์ป่า กลุ่มผู้หญิงบ้านทุ่งตาเซะ และ กลุ่มทำใบจาก** เป็นต้น

4. ชุมชนอ่าวทุ่งมหา จังหวัดชุมพร

อ่าวทุ่งมหา อยู่ในเขตตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร พื้นที่เป็นอ่าวโค้งเหมือนพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว จึงเรียกว่า “คังหา” หมายถึง ได้มาหาแล้วเจอคังที่ดี และเรียกเพี้ยนเป็น“ทุ่งมหา”

สภาพพื้นที่โดยทั่วไป มีลักษณะเป็นภูเขาและที่ราบเชิงเขา ที่ราบชายฝั่ง มีป่าพรุ และป่าชายเลนประมาณ 6,550 ไร่ มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญๆ ไหลผ่าน นอกจากนี้ ยังมี หาดทรายสวยงาม จึงนับว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนา เป็นแหล่งท่องเที่ยว

ในปี 2540 พบว่าทั้งป่าบกและป่าชายเลน ถูกทำลายจนตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก จากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ นำไปสู่ข้อขัดแย้งในชุมชน เกิดแกนนำที่มีจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรป่าชายเลน ร่วมกันเจรจาหรือเพื่อจัดทำแนวเขตป่าชายเลนให้มีความชัดเจน และริเริ่มกิจกรรม “ป่าชุมชน” โดยการมีการดูแล และเฝ้าระวังให้มีการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม จนเกิดความรักความหวงแหนและนำไปสู่กิจกรรมอื่นๆ ได้แก่

- “บ้านปลา” เป็นแนวคิดที่ได้จากการศึกษาดูงานมาผนวกกับความอยากเรียนรู้ จึงเริ่มนำยางนอกรถยนต์ที่ใช้แล้ว มามัดรวมเป็นแล้วท่อนเพื่อถ่วงน้ำหนักนำไปปล่อยลงในทะเลเพื่อเป็นแหล่งที่อยู่ของปลา ซึ่งชาวบ้านยืนยันได้ว่ามีปลาเพิ่มขึ้น และยังช่วยป้องกันเรือประมงขนาดใหญ่ล่าว้าเข้ามา
- “ธนาคารปู” เกิดขึ้นจากการปรึกษาหารือกันหลายๆ ครั้ง เพื่อแก้ปัญหาที่นับวันชาวประมงหาปูหาปลาได้น้อยลงเรื่อยๆ และปัญหาเรื่องอุปกรณ์จับปู จึงได้คิดที่จะอนุรักษ์แม่ปู ที่ติดลอบเรือและมีไข่ลากทรายจำนวนมากนำไปฝากไว้ในกระชังที่สร้างขึ้น ที่เรียกว่าธนาคารปู เพื่อรอเวลาให้ปล่อยออกสู่ธรรมชาติ แล้วค่อยนำแม่ปูไปขาย นำเงินไปฝากเป็นกองทุนเพื่อนำเงินไปซื้ออาหารให้แม่ปูที่อยู่ในกระชังและใช้ประโยชน์อื่นๆ ต่อไป

ความสำเร็จของชุมชนในวันนี้ คือ การได้พลิกฟื้นคืนความสมบูรณ์กลับมาสู่บริเวณชายฝั่งอีกครั้ง จนได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าให้เข้ารับพระราชทานธงพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมพระราชินีนาถฯ ถึง 3 ครั้ง ในปี 2541 ปี 2544 และปี 2549

5. ชุมชนเครือข่ายเกษตรกรรมพัฒนา

ภูกระแต แม้จะเป็นเนินเขาเตี้ยๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งอยู่เคียงข้างป่าผืนใหญ่อย่างป่าภูเขียวหรือเขตรักษาป่าพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว แต่ภูกระแตก็มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชนที่อยู่ตีนภู เพราะภูกระแตเป็นทั้งแหล่งไม้และแหล่งอาหารของชุมชน

ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่รอบๆ ภูกระแต ส่วนใหญ่แล้วอพยพมาจากที่อื่นและเข้ามาตั้งถิ่นฐานประมาณ 100 ปี ยังดำรงชีวิตโดยต้องพึ่งพาธรรมชาติ ใช้ไม้จากป่าในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย เก็บหาผลผลิตจากป่า อย่างเช่น ผักหวาน ผักอีหนู ผักสาบ เห็ดชนิดต่างๆ หน่อไม้ ไข่มดแดง การใช้ไม้ไผ่ทำตอกมัดข้าว ใ้ป่ ใ้ซาง และใ้บง

ต่อมา เมื่อภูกระแตเริ่มเสื่อมโทรมลงจากการบุกรุกและตัดไม้ทำลายป่า ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกร่วมดำเนินการปลูกป่าในช่วงปี 2537-2540 และในช่วงระยะเวลาต่อมา การทำงานแบบร่วมคิดร่วมตัดสินใจกับชุมชนจึงมีมากขึ้น และหน่วยงานภายนอกต่างๆ ก็ได้ลดบทบาทลง เมื่อภูกระแตมีการฟื้นตัวกลับมาเป็นป่าที่สมบูรณ์ และชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถบริหารจัดการได้เอง โดยมีชุมชนกว่า 21 หมู่บ้านรอบภูกระแต รวมตัวกันเป็น “เครือข่ายเกษตรกรรมพัฒนา” มีการส่งผู้แทนของแต่ละหมู่บ้านเข้ามาเป็นคณะกรรมการของเครือข่าย และก่อสร้างศูนย์ประสานงานขึ้น และดำเนินการการจัดทรัพยากรของท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่อง

การทำงานร่วมกันแบบเครือข่าย ยังเป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้และพัฒนาในด้านการบริหารจัดการให้เป็นระบบมากขึ้น ทำให้กิจกรรมหลายๆ อย่างได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยทุกชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ และกองทุนเวียน ส่งเสริมการเลี้ยงวัวกึ่งขุน ส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสาน โดยมีโรงปุ๋ยชีวภาพของเครือข่าย ที่ผลิตและจำหน่ายให้กับสมาชิก ซึ่งเป็นที่ต้องการของท้องถิ่น เนื่องจากมีคุณภาพดีและใช้ได้ผล มีการจัดการป่าชุมชน ซึ่งได้มีการคิดและริเริ่มนวัตกรรมใหม่อยู่เสมอ เช่น กิจกรรมปล่อยอึ่ง จับอึ่งแต่งงานในป่าชุมชน ดำเนินการผลิตฮิสตึดินซีเมนต์ จำหน่ายให้กับผู้ที่สนใจในบริเวณใกล้เคียง

6. ชุมชนบ้านบางโรง-ปากคลอง จังหวัดภูเก็ต

บ้านบางโรง ตำบลปากคลอง อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอกลาง บริเวณนี้เดิมเรียกว่า บ้างหลง ซึ่งแปลว่าท่าคลองน้ำที่เจริญ แต่คนท้องถิ่น เรียกเพี้ยนเป็น บางโรงจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนบ้านบางโรงมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และหลากหลาย ทางด้านตะวันตกเป็นเทือกเขาพระทอง มีป่าดิบชื้นเป็นแหล่งต้นน้ำ และน้ำตกบางแป ส่วนทางด้านตะวันออกมีทรัพยากรป่าชายเลนที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่โดยคนในชุมชน ทำให้บริเวณคลองบางโรง เต็มไปด้วยป่าโกงกางที่เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ วิทยอ่อน แหล่งอาหาร สร้างงาน สร้างรายได้ของคนในชุมชน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บ้านบางโรง ได้ถูกบุกรุกจากกลุ่มนายทุน การพัฒนาที่มุ่งเน้นไปสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยว รวมถึงได้มีการขยายตัวของหมู่บ้านจัดสรรรุกล้ำเข้ามาในชุมชนบ้านปากคลองเรื่อยๆ การแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา โดยการนำ ศุภะปะธ มาประยุกต์ใช้ ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลน เกิดการรวมกลุ่ม และเข้ามามีส่วนร่วมใน

การจัดการ และพัฒนาทรัพยากรและชุมชน โดยการ
จัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น เช่น มี

คณะกรรมการมัสยิดบ้านบางโรง กองทุนชุมชน และ
กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์อัลอามานะห์ กลุ่ม
ประมงพื้นบ้าน ป กลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์
กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเยาวชน และกลุ่มแม่บ้าน ทุก
กลุ่มก่อตั้ง โดยการริเริ่มของแกนนำในชุมชน ทั้ง
กรรมการมัสยิด ผู้นำชุมชน อดีตเยาวชน และอดีตยุว

เกษตร ผู้มีแนวคิดในการช่วยเหลือชาวบ้านที่ถูกนายทุนเอาเปรียบ สร้างโอกาสให้
คนในชุมชนได้มีการออมที่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลาม รวมทั้งส่งเสริมการมี
ส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอื่นๆ ในตำบล

7. ชุมชนบ้านโคกพยอม จ.สตูล

บ้านโคกพยอม ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล มีพื้นที่ทั้งหมด 3,050 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของที่ว่าการอำเภอละงู สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม และเนินสูง (โคก) ทอดตัวไปยังทิศเหนือและทิศใต้ ส่วนทางทิศตะวันออกติดกับลำคลองธรรมชาติ คือ คลองตึงหึ่งและป่าชายเลน บริเวณนี้จะมีต้นพยอมมากจึงเรียกว่า โคกพยอม นั่นเอง

ความแตกต่างของลักษณะทางภูมิศาสตร์ ทำให้แบ่งชุมชนบ้านโคกพยอมออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) ชุมชนบ้านตึงหึ่ง เป็นพื้นที่อยู่ติดลำคลอง ซึ่งพื้นที่จะเป็นโคกสูงและชันมาก เมื่อเทียบกับพื้นที่บริเวณใกล้เคียง หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ตลิ่งชัน ต่อมาชาวบ้านเรียกกันสั้นๆ ว่าตึงหึ่ง ที่มาจากภาษามลายู แปลว่า สูงชัน และ (2) ชุมชนบ้านโคกพยอม

ป่าชายเลน ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญของบ้านโคกพยอม มีพื้นที่ประมาณ 1,250 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ชุมชน โดยกระจายตัวอยู่บริเวณสองฝั่งคลองตึงหึ่ง เป็นป่าชายเลนสมบูรณ์ซึ่งชาวบ้านใช้อาศัยประกอบอาชีพประมง และยังเป็นพืชน้ำพันธุ์หอย พันธุ์ปลาต่างๆ รวมทั้งเป็นป่าใช้สอย สมุนไพร และเป็นแหล่งอาหารและผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน โดยมีการตั้งคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชน เพื่อร่างและกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนชุมชน มีเป้าหมายเพื่อให้ป่าชายเลนคงความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำตัวอ่อน และเป็นที่อาศัยของสัตว์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ตลอดจนใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และพักผ่อนหย่อนใจ โดยมีกิจกรรมปลูกเสริมในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมและปลูกเพิ่มในพื้นที่เป็นระยะๆ

ประเพณีการละเล่นลิเกบก ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาที่ปราชญ์ท้องถิ่นได้สืบทอดมาอย่างรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ กลุ่มและองค์กรชุมชนที่สำคัญในชุมชน ได้แก่ **กองทุนสหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนและแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง** นอกจากนั้น ยัง มีการรวมกลุ่มกันทำขนมจาก ผลผลิตจากป่าชายเลน คือ ขนมลูกโ รย ซึ่งเป็นขนมที่ขึ้นชื่อของที่นี่

8. ชุมชนบ้านบางกล้วยนอก จังหวัดพังงา

บ้านบางกล้วยนอก ตำบลนาตา อำเภอสุดทราย จังหวัดระนอง สภาพพื้นที่เป็นเนินเขาลาดเอียงตามแนวชายฝั่ง และมีภูเขาที่เป็นต้นกำเนิดของลำคลองของชุมชน ในอดีตพื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์และมีสัตว์ป่าอาศัยอย่างชุกชุม มีพันธุ์พืชหายาก เช่น กล้วยไม้ป่า มีความอุดมสมบูรณ์กว่าที่เป็นอยู่ปัจจุบัน

ในช่วงปี 2514-2535 มีการเปิดให้สัมปทานป่าในบริเวณดังกล่าว ทำให้สภาพทรัพยากรมีความเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านได้จัดตั้งชมรมประมงพื้นบ้านอำเภอสุดทรายขึ้น โดยมีเป้าหมายในเรื่องของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง กิจกรรมฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน การฟื้นฟูทรัพยากร

ชายฝั่งอาศัยการประสานงานระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรภาคประชาชนอย่างต่อเนื่อง และกลุ่มสตรีที่ร่วมกันคิดค้น กิจกรรมการผลิตน้ำปลาเพื่อสร้างกระบวนการในการเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น จากจุดเริ่มต้นที่ “โองน้ำปลา” ได้เชื่อมโยงกระบวนการผลิตที่มีวัตถุดิบในการหมักน้ำปลาซึ่งมีส่วนประกอบคือ ปลา อ้อย สับปะรด และน้ำ ซึ่งส่วนประกอบต่างๆ นั้น ได้มาจากทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นทั้งหมด กระบวนการหมัก น้ำปลานั้นต้องใช้เวลาถึง 9 เดือน ระหว่างที่รอการหมักนั้นทีมวิจัยได้มานั่งพูดคุยวางแผนการดำเนินงาน ศึกษาเรียนรู้การจัดการทรัพยากรชายฝั่งและทรัพยากรธรรมชาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับน้ำปลา โลงไปสำรวจป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของปลา จากนั้นได้สำรวจสวนเกษตรซึ่งเป็นแหล่งที่มาของสับปะรดและอ้อย และป่าต้นน้ำซึ่งเป็นที่มาของน้ำกินน้ำใช้ในชุมชน เกิดแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและแผนปฏิบัติการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งผลพวงจากงานวิจัยได้นำไปสู่การขยายผลเครือข่ายภาคี สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยได้ดำเนินการต่อยอดทำให้เกิดคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านบางกล้วยนอกได้ร่วมกันร่างกฎระเบียบป่าชุมชนบ้านบางกล้วยนอกขึ้น ถือ เป็นเครื่องมือศึกษาและเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านบางกล้วยนอกให้เกิดคุณค่า กระบวนการศึกษาและเรียนรู้

9. ชุมชนตำบลท่าอิบุญ จังหวัดเพชรบูรณ์

ป่าลุ่มน้ำป่าสักฝั่งซ้าย ถือเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำป่าสัก เชื่อมต่อกับพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาวซึ่งเป็นผืนป่าขนาดใหญ่ ป่าผืนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการชะลอความแรงของน้ำในช่วงน้ำหลาก

ชุมชนท่าอิบุญ เป็นชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณป่าแห่งนี้ ส่วนใหญ่ทำไร่ยาสูบและสวนมะขามหวาน ซึ่งถือเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชน และยังมีการปลูกพืชผักต่างๆ ชุมชนท่าอิบุญมีการก่อตั้งหมู่บ้านมานานกว่า 100 ปี โดยย้ายมาจาก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เนื่องจากเห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้มีทำเลที่ตั้งดีและมีทรัพยากรที่สมบูรณ์ เพราะเดิมป่าในบริเวณนี้มีพืชพรรณที่สมบูรณ์ เริ่มตั้งแต่ปี 2538 ชุมชน

ได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า มีการเรียนรู้และพัฒนาจนเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยป่าชุมชนบ้านบุ่ง ได้รับโล่ประเพณีป่า สาธารณประโยชน์ระดับประเทศ อันดับ 2 จากโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ ชุมชนได้ใช้เงินปันผลจากกองทุนฯ หมู่บ้านในการดูแลรักษาป่า นอกจากนี้ ชุมชนยังมีกิจกรรมอื่นๆ ได้แก่

- กลุ่มออมทรัพย์ระดับหมู่บ้าน ส่งเสริมการออมของสมาชิก ดำเนินกิจกรรมกองทุนหมุนเวียนเพื่อส่งเสริมอาชีพและสิ่งแวดล้อม (7 ชุมชน) มีผลกำไรและนำบางส่วนมาใช้ในการพัฒนาและต่อยอดกิจกรรมพัฒนาชุมชน นำไปจัดกิจกรรมปลูกป่าในวันสำคัญ และสนับสนุนอาหารกลางวันให้เด็ก
- มีการพัฒนาของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เช่น กลุ่มนาหญ้า กลุ่มธนาคารเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาโค-กระบือ กลุ่มผู้เลี้ยงวัวแม่พันธุ์ กลุ่มผลิตสุกรแม่พันธุ์เพื่อทำลูกสุกรขุน

จากการทำงานพัฒนาด้านการฟื้นฟูป่าและการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา ทำให้ผู้นำชุมชนได้มีโอกาสพัฒนาทั้งในด้านความคิดและทักษะการทำงาน และพบว่า มีสัดส่วนของผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของของชุมชน อาทิ ประชานกองทุนฯ กรรมการ จนถึงแกนนำของชุมชน ก่อเกิดการทำงานในลักษณะ “เครือข่ายลุ่มน้ำป่าสักเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ” ที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสร้างสรรค์ผลงานให้แก่ชุมชนได้อย่างชัดเจน

10. ชุมชนแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์

ป่าแม่กระหู่ เป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติแม่วงก์-แม่เปิน มีลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณแล้ง ที่เป็นต้นน้ำของลำน้ำหลายสาย เป็นแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้ที่สำคัญของชุมชนโดยรอบ ที่ส่วนใหญ่อพยพมาจากหลายพื้นที่ เช่น จังหวัดนครราชสีมา ลพบุรี ชัยนาทและอุทัยธานี โดยตั้งถิ่นฐานมา 30-40 ปี ทำอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง อ้อยและถั่ว พื้นที่นี้มีปัญหา น้ำหลากไหลแรง ในช่วงฤดูฝนและมีปัญหาขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง ชุมชนได้อาศัยน้ำจากห้วยที่มีต้นกำเนิดจากเขาแม่กระหู่ ในการเกษตรและเก็บไว้กินไว้ใช้

การเรียนรู้ของชุมชนที่ชัดเจน เริ่มจาก 10 หมู่บ้าน ใน 3 ตำบล ของอำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ที่อยู่รอบๆ เขาแม่กระหู่รวมกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ก่อตั้งเป็น “เครือข่ายแม่วงก์ชุมชนคนรักป่า” เมื่อ 10 ปีก่อน และนับแต่นั้นมา เครือข่ายฯ ก็มีบทบาท ในการรวมกลุ่ม ร่วมคิด ตัดสินใจ และรักษาผลประโยชน์ให้กับชุมชนสมาชิกมาโดยตลอด และได้มีการพัฒนา “ป่าชุมชน” จำนวน 12 แห่ง แต่ละชุมชนจะมีการแบ่งพื้นที่กันดูแลและเฝ้าระวัง มีการกำหนดบทบาท ตั้งกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ ระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ

จากการเฝ้าระวังและฟื้นฟูป่า ทำให้แหล่งน้ำซับบนภูเขาที่มีน้ำไหลรินออกมาตลอดทั้งปี จึงได้มีการหารือกันในเรื่องของการจัดการน้ำ ผลสรุปก็คือ การทำ “ประปาภูเขา” ซึ่งได้งบประมาณจากการที่ชุมชนเขียนโครงการขอการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก อย่างไรก็ดี การก่อสร้างที่สำเร็จลงได้ในระยะเวลาเพียง 3 เดือน ก็ด้วยแรงงานของคนทั้งชุมชน และนี่ก็เป็นคำตอบที่ดีชัดเจนว่าป่าให้น้ำ ซึ่งช่วยบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งได้เป็นอย่างดี

แต่ละชุมชนจะมีการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนขึ้นมา จัดฝึกอบรมการทำบัญชี ศึกษาดูงานการบริหารจัดการกองทุน และตั้งกฎระเบียบในการกู้ยืมและใช้ประโยชน์จากกองทุนของชุมชน เมื่อถึงสิ้นปี แต่ละชุมชนจะจัดสรรผลประโยชน์ร้อยละ 30 ที่เกิดขึ้นจากกองทุน นำมาสมทบรวมกันเพื่อใช้ในกิจกรรมการเฝ้าระวังป่าของเครือข่ายฯ ต่อไป

11. ชุมชนตำบลลำไทรโยง จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อกลางปี 2547 องค์การบริหารส่วนตำบลลำไทรโยง อำเภอนางรอง และ องค์การบริหารส่วนตำบลยายแยมวัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ มีความสนใจในการพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่และแนวคิดการทำงานอย่างมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกัน เริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและจัดทำแผนยุทธศาสตร์การ จัดการสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ เพื่อให้ชุมชนได้รู้จักตนเอง ค้นหาสิ่งที่ต้องการ ซึ่งมีความเหมาะสมกับท้องถิ่นและเป็นไปได้ โดยพบว่ามีความต้องการที่ หลากหลายและแตกต่างกันไป และทำเป็นโครงการนำร่องมาปฏิบัติอย่างเป็น รูปธรรม

การอนุรักษ์และพัฒนาเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนดอนใจโคกแระโดย ชุมชนมีส่วนร่วม

ตำบลลำไทรโยง ให้ความสำคัญต่อชุมชนในพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากป่าดอนซึ่งมีอยู่กระจายอยู่ทั่วไปประมาณ 4,000 ไร่ ได้ถูกชาวบ้านบุกรุกทำลาย และประสบภัยแล้งรุนแรงในปี 2519 มีบุกรุกแผ้วถางป่าเผาถ่านขายเพื่อนำเงินไปซื้อข้าวมา ดำรงชีวิต ส่งผลพื้นที่ป่าลดลงเป็นจำนวนมาก และซ้ำร้าย ความแห้งแล้งก็ยังไม่หมดไป

ผู้นำชุมชนที่เห็นถึงความสำคัญของป่าที่มีอยู่ได้รวมกลุ่มกัน พื้นที่ป่า ในปี 2542 ได้พัฒนาและมีการขยายผล ทำให้มี

กิจกรรมที่น่าสนใจ ได้แก่ พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ป่าชุมชน สาธิตระบบนิเวศความ หลากหลายของทรัพยากรป่า เพาะพันธุ์กล้าไม้ ขยายพันธุ์สมุนไพรในป่าชุมชน และจัดหาพันธุ์กล้าไม้ท้องถิ่นจัดทำหอดตรวจการเฝ้าระวังป่า 5 แห่ง และพัฒนา แหล่งน้ำในป่า การจัดทำแนวเขตในรูปแบบคลองเพื่อให้สัตว์เลี้ยงได้ดีมีกิน

การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ตำบลยายแยมวัฒนา เนื่องจากชาวบ้านในตำบลยาย แยมวัฒนา ทำอาชีพปลูกข้าวและพืชผัก จึงได้มุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ทำ การปลูกข้าวโดยลดการใช้สารเคมีและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการบำรุงดิน ซึ่งมีกิจกรรมที่ สำคัญ ได้แก่ โรงงานศูนย์ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ประจำตำบล ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจ ให้เกษตรกรปลูกข้าวโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ พร้อมการประชาสัมพันธ์ พัฒนาเป็นศูนย์ เรียนรู้และสนับสนุนกิจกรรมนำร่องเกษตรอินทรีย์ มีการพัฒนาสูตรปุ๋ยอินทรีย์ที่มี คุณภาพ

12. ชุมชนป่าโคราดที่ราบสูง

ป่าเขาฟอด ในจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่เขตป่าสงวนแห่งชาติป่าหนองแล้ง ซึ่งเป็นแนวเทือกเขาที่ต่อเนื่องกับป่าดงพญาเย็น ป่าเขาฟอดมีสภาพเป็นป่าเบญจพรรณและป่าดิบแล้ง ที่มักจะมีไฟป่าเกิดขึ้นทุกปีในช่วงหน้าหนาวและหน้าแล้ง ประกอบกับมีการบุกรุกแผ้วถางป่าเพิ่มขึ้น ก็ยิ่งทำให้ป่ามีสภาพเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก และ ป่าเขาภูหลวง ก็อยู่ในจังหวัดนครราชสีมาเช่นกัน แต่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาภูหลวง ที่มีลักษณะเป็นป่าดิบแล้ง เป็นแหล่งต้นน้ำของห้วยหนองไผ่และห้วยลำสำลาย ป่าทั้งสองแห่งถือเป็นแหล่งหาเก็บของป่าที่สำคัญของชุมชนในบริเวณนั้น

ชุมชนรอบป่าทั้งสองแห่ง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น ตั้งแต่ปี 2541 มีกิจกรรมหลักตั้งแต่การปลูกและฟื้นฟูสภาพป่า การอบรมและเตรียมความพร้อมในการป้องกันและดับไฟป่า การเฝ้าระวังการทำลายป่า การปลูกป่าเสริมในวันสำคัญ โดยดำเนินงานผ่านกระบวนการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมเด่นของพื้นที่ ได้แก่

- ทุกชุมชนมีการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนมาอย่างต่อเนื่อง โดยนำดอกผลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชน และการดูแลรักษาป่า และเงินกองทุนไปใช้สำหรับการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว
- ชุมชนบ้านหนองไผ่ได้ดำเนินการและทำแนวเขต ปักป้าย ดูแลบริเวณพื้นที่หลังวัดเป็นพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อป้องกันการบุกรุก และส่งเสริมการดูแลหัวไร่ปลายนา
- ชุมชนได้ร่วมมือกับกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการเฝ้าระวังป่า และขึ้นไปดับไฟบนเขาภูหลวงในช่วงหน้าแล้ง ซึ่งจะมีไฟป่าเกิดขึ้นทุกปี รวมทั้งจัดทำฝายแม้วเพื่อกักเก็บน้ำยามหน้าแล้งและรักษาความชุ่มชื้นให้ป่า

การทำงานที่ผ่านมาสามารถพัฒนาผู้นำชุมชนให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ขยายความร่วมมือในการเฝ้าระวังป่าไปยังสมาชิกในชุมชน และได้เกิดความร่วมมือกับหน่วยงานป่าไม้และหน่วยงานต่างๆ ภายนอกที่ชัดเจน

13. ชุมชนในพื้นที่ประสบภัยสึนามิ

สืบเนื่องจากภัยพิบัติคลื่นยักษ์สึนามิ เมื่อปลายปี 2547 ชุมชนต่างๆ ซึ่งติดชายฝั่งทะเลและมีพื้นที่ป่าชายเลนได้ผ่านบทเรียนอันเจ็บปวดจากภัยธรรมชาติ ที่ไม่มีใครอยากให้เกิดขึ้นอีก และทุกชุมชนเข้าใจดีว่าสามารถป้องกันและบรรเทาผลกระทบได้หากมีป่าชายเลนเป็นเกราะกำบัง ดังนั้น การฟื้นฟูป่าชายเลนในพื้นที่เสี่ยงภัยอย่างในทุกชุมชนบนเกาะคอเขา รวมถึงบ้านแหลมนาว บ้านบางกล้วยนอก และชุมชนอื่นๆ ของจังหวัดระนองและพังงา (ตำบลนาคา ตำบลบางวัน และตำบลเกาะคอเขา) ได้ดำเนินร่วมกัน และเป็นที่โชคดีว่าในจำนวนนี้มีชุมชนบ้านบางติบ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีพัฒนาการทำงานในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ มาตั้งแต่ปี 2539 จึงมีผลการดำเนินงานที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

การเรียนรู้และพัฒนาที่สำคัญในการฟื้นฟูและเฝ้าระวังป่าชายเลนเพื่อชุมชนในบริเวณนี้ เริ่มจากการศึกษาทำความเข้าใจชุมชน ไปพร้อมๆ กับการศึกษาวิจัยและพัฒนาเป็นคู่มือเรื่องป่าชายเลนกับการป้องกันภัยสึนามิ ที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ด้านวิชาการให้กับชุมชน โครงการนำร่องที่เกิดจากการจัดทำแผนฟื้นฟูท้องถิ่น ได้ถูกนำไปปฏิบัติจริงได้แก่

- เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน ของตำบลเกาะคอเขา
- ศูนย์ซ่อมเครื่องยนต์ขนาดเล็กสำหรับชาวประมงชายฝั่งของตำบลนาคา
- การจัดการขยะมูลฝอยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนของตำบลบางวัน

การปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมจากการสัมปทานไม้เถาถ่านในอดีตและพื้นที่ที่ถูกทำลายจากคลื่นสึนามิ อย่างต่อเนื่องให้เต็มทุกพื้นที่ โดยได้รับการสนับสนุนกล้าไม้จากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มและกองทุนหมุนเวียน เพื่อพัฒนาด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนควบคู่กันไป และเชื่อมโยงกิจกรรมกับโรงเรียน เยาวชน และชุมชนไปพร้อมๆ กัน

14. บทเล 4 บ้าน จ.ตรัง การเรียนรู้จากแบบเรียนในน่านน้ำ

“ทะเลเมืองตรังสวยแบบสงบ” หลายคนที่เคยไปเยือนบอกเล่าไว้ปากต่อปาก และ นิยามเช่นนี้ยังคงเดิม ไม่ว่าจะผ่านมาก็ปี และไม่ว่าจะมีวิธีการพัฒนารูปแบบใด เข้าไปทำลายความสงบบางประการอยู่บ้าง สิ่งที่ยืนยันชัดว่าลักษณะความไร้ร้าง ในมุมการท่องเที่ยวกลับกลายเป็นทุนการเรียนรู้ถาวรในมุมการดำรงอยู่ของคนพื้น ถิ่น คือดอกผลจากการรวมกลุ่มรักษาทรัพยากรอย่างไม่เคยขาดตอนของชุมชน

แนวเขตจาก เขาหยงหลิง แหลมนางเงือกของเกาะมุกด์ และ หัวแหลมโกก๊าก - ถึง ปากคลองฉางหลวง เป็นแนวเขตสองด้านทางทะเล ที่กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านใน 4 หมู่บ้าน ที่ตั้งอยู่รอบๆ อ่าวเกาะมุกด์ คือ บ้านน้ำราบ บ้านควนตุงกู บ้านฉางหลวง และบ้านเกาะมุกด์ กำหนดให้เป็นเขตภูมิโนเวศน์ทางการประมงเดียวกัน โดยยึด ทุนแนวเขตทางทะเลเป็นจุดสังเกตด้วยสายตา

การกำหนด ‘แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน 4 หมู่บ้าน’ เป็นความร่วมมือของทั้งสี่ชุมชน เพื่อรักษาทะเลหน้าบ้าน ด้วยการใช้อุปกรณ์มือประมงแบบง่ายๆ หากินไม่ไกลจาก ชายฝั่งน้ำตื้น ซึ่งรูปแบบเช่นนี้เป็นความปรารถนาที่ ชาวประมงท้องถิ่นต้องการจะร่วมดูแล พื้นฟู อนุรักษ์ และ ป้องกันทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง แนวเขตอนุรักษ์ฯ ถูก

เรียกกันติดปากด้วยภาษาท้องถิ่นว่า ‘เขตเลเสบ้าน’ คำว่า เล ในภาษาใต้ของคน ตรัง คือ เลขสี่ ที่เรารู้จักนั่นเอง และหากมองในรัศมีทิศตะวันตกจากเกาะกระดาน หรือจะมองในทิศเหนือจากเกาะลิบง จะเห็นที่ตั้งของ บ้านน้ำราบ อ .กันตัง จ .ตรัง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดูแลทรัพยากรในน้ำ โดยเชื่อว่าจะนำไปสู่การพัฒนาด้าน ประมงอย่างยั่งยืน

5.

ปากบิซุมชน: ป่าต้นน้ำถึงป่าเลน

บรรยายพิเดช

ป่าชุมชน...จากป่าต้นน้ำสู่ป่าชายเลน

โดย
ศาสตราจารย์ ดร.สนธิ์ อักษรแก้ว
ประธานสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

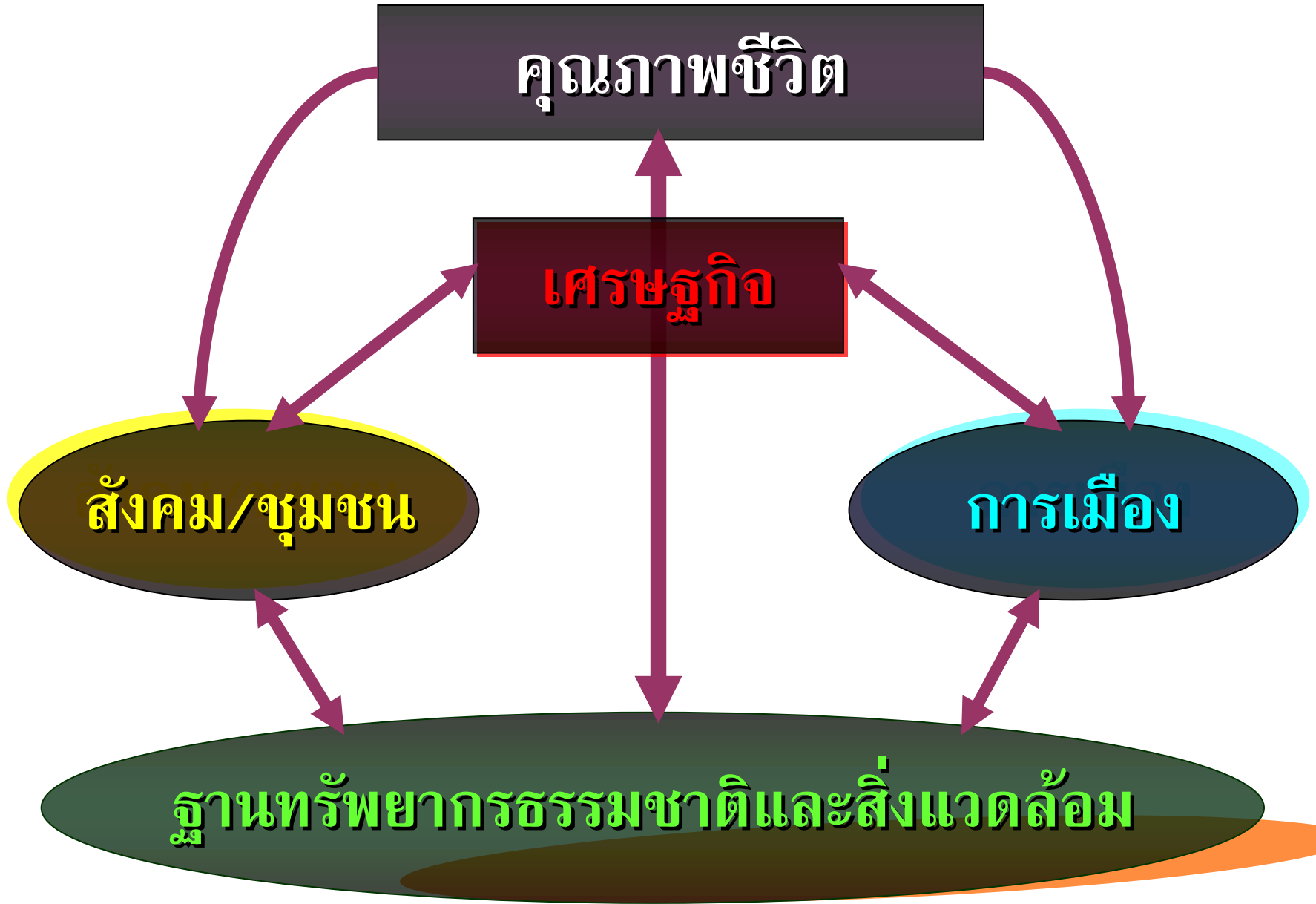
คุณภาพชีวิต

เศรษฐกิจ

สังคม/ชุมชน

การเมือง

ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพย์สินจากธรรมชาติ

■ ทรัพยากรธรรมชาติบนบก

■ ทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่ง
และทะเล

ทรัพยากรธรรมชาติบนบก

■ ป่าไม้

■ น้ำ

■ ดิน

■ แร่

■ ความหลากหลายทางชีวภาพ

การกระจายป่าประเภทต่าง ๆ ของประเทศไทย

ป่าดิบชื้น

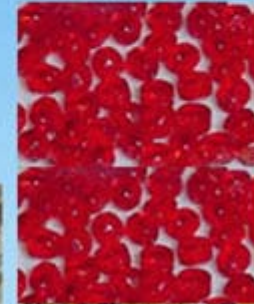

ป่าดิบแล้ง

ป่าสน

ความหลากหลายทางชีวภาพ

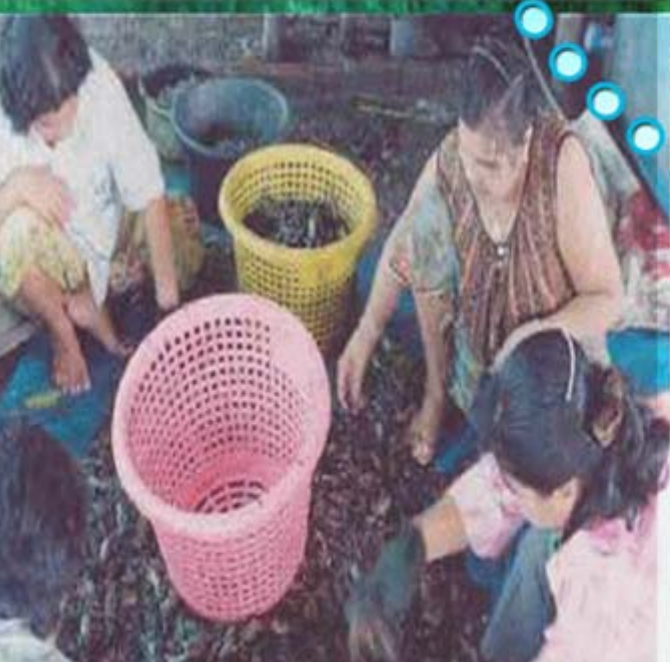
....ทรัพยากรธรรมชาติบนบก

ป่าบก...ชุมชนรักษ์ของชุมชนบนบนบก

3 5 2003

ทรัพยากรธรรมชาติ

ชายฝั่งและทะเล

ป่าชายเลน

ป่าพรุ

ป่าชายหาด

ป่าชายเลน...ชุมชนยั่งยืนชุมชนชายฝั่ง

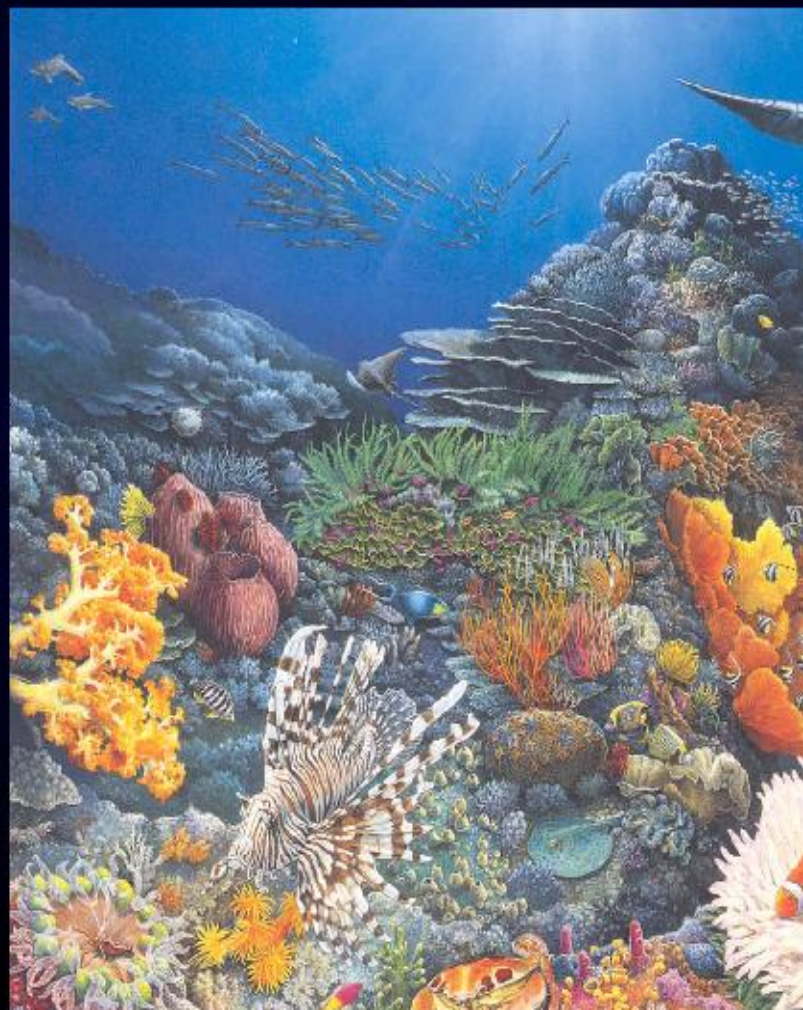
၁
ကျွဲကလေး

၀
ခါးကလေး

ปะการัง

สัตว์ในปะการัง

การพึ่งพา - อาศัย - ร่วมกัน

คน - ป่าไม้

สวนไพร

ถ่านจากไม้ป่าเขาเลน

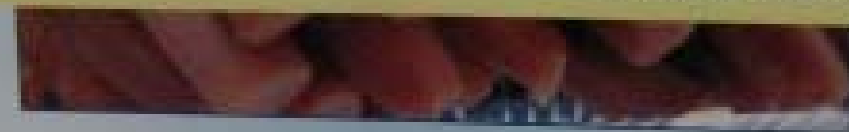

ฟืนจากไม้ป่าเขาเลน

ประสักเชื่อม

ประสักเป็นชื่อท้องถิ่นของ พังกาหัวดุม เป็นไม้ในวงศ์
 เตยกับไม้โกงกาง (Rhizophoraceae) ขึ้นอยู่ในโซน
 เลือดกับไม้ปรังถัดจากโซนของไม้โกงกาง เป็นโซนที่
 ระดับน้ำทะเลท่วมถึงไม่มากนัก ดินเลนตื้น ก่อนข้ามกึ่ง
 ขาบ้านนอกจังหวัดระนองนิยมนำมาฝัดอ่อนมาเชื่อมรับประทาน
 เป็นของหวาน

โครงการสนับสนุนเพื่อชีวิต

การใช้สมุนไพร จากป่าชายเลน

นางสาวอรรณี

นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ สำนักงานโครงการพัฒนาเพื่อชีวิต

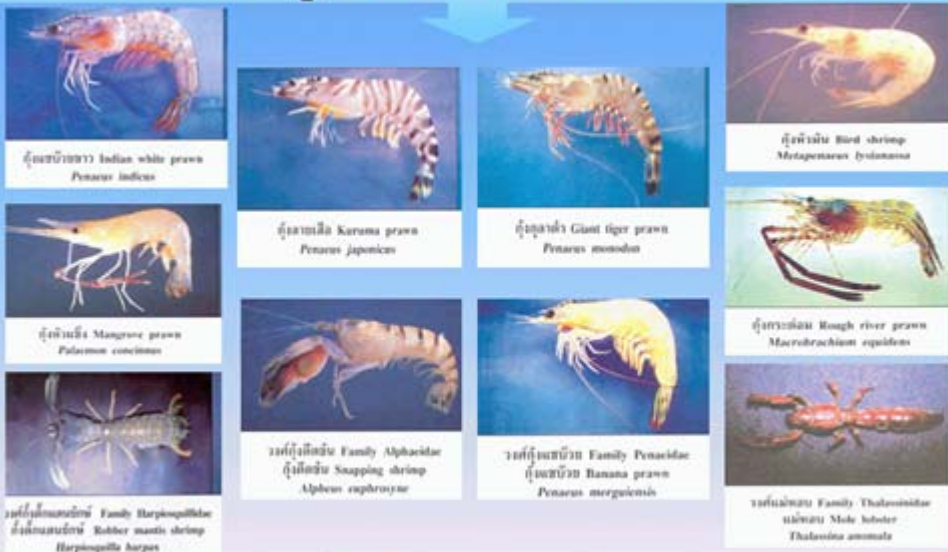
สำนักงานพัฒนาชนบท กรมส่งเสริมการเกษตร

๒๕๓๓ CRAFT-COOPERATION & DEVELOPMENT

หัวร้อยรู....
บ้านตาเซะ
จังหวัดตรัง

กุ้งป๋ายลายเส้น

กุ้งป๋ายลายเส้นมีประมาณ 15 ชนิด

หอยป๋ายลายเส้น

หอยป๋ายลายเส้นมีประมาณ 26 ชนิด

ปูป๋ายลายเส้น

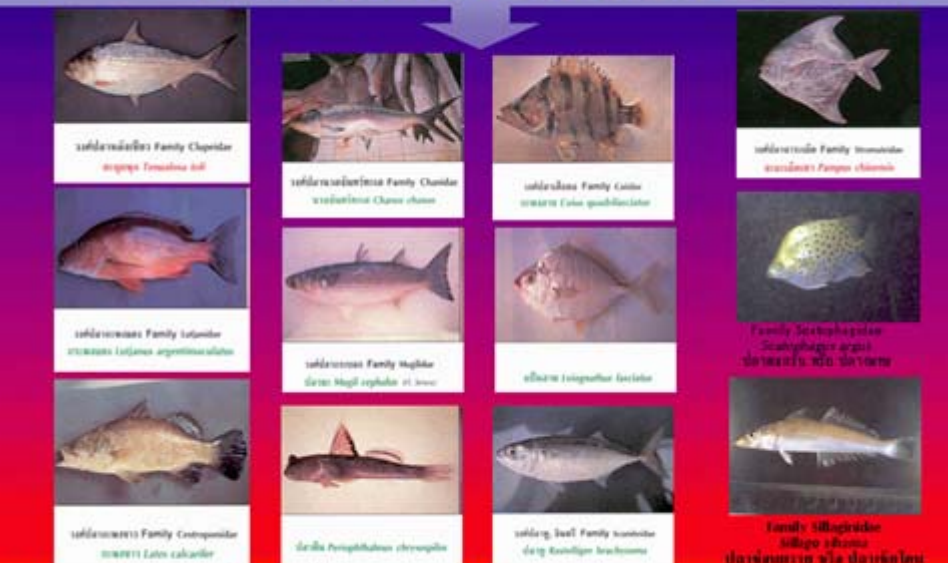
ปูลายเส้น

ปูทะเล หรือ ปูดำ

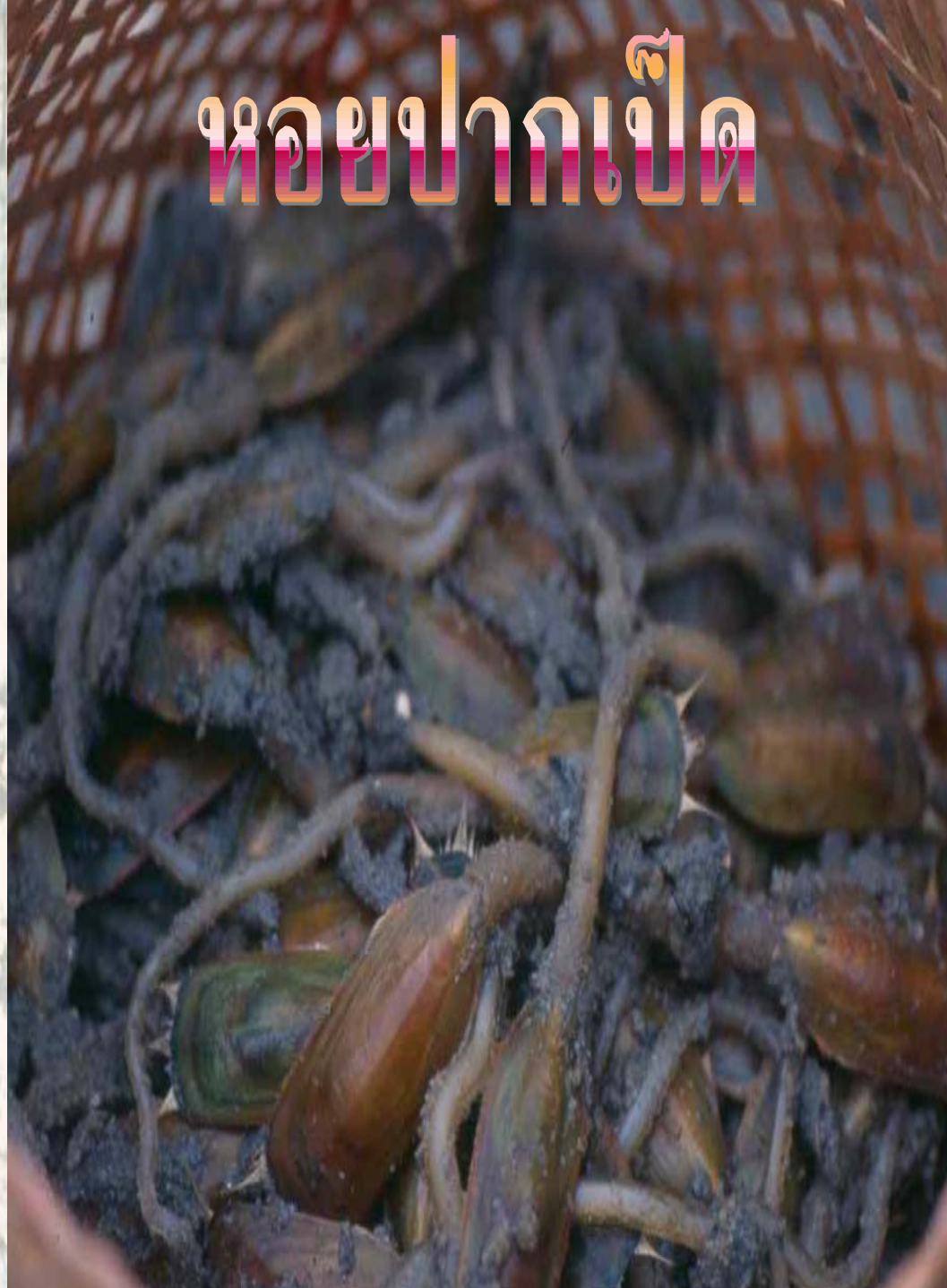
ปูป๋ายลายเส้นมีประมาณ 30 ชนิด

ปลาป๋ายลายเส้น

มีเนื้อ หนาก้าง หนาก้างและไข่สดๆ

ปลาป๋ายลายเส้นมีประมาณ 72 ชนิด

หอยปากเปิด

การจับสัตว์น้ำ...ปูเสฉม

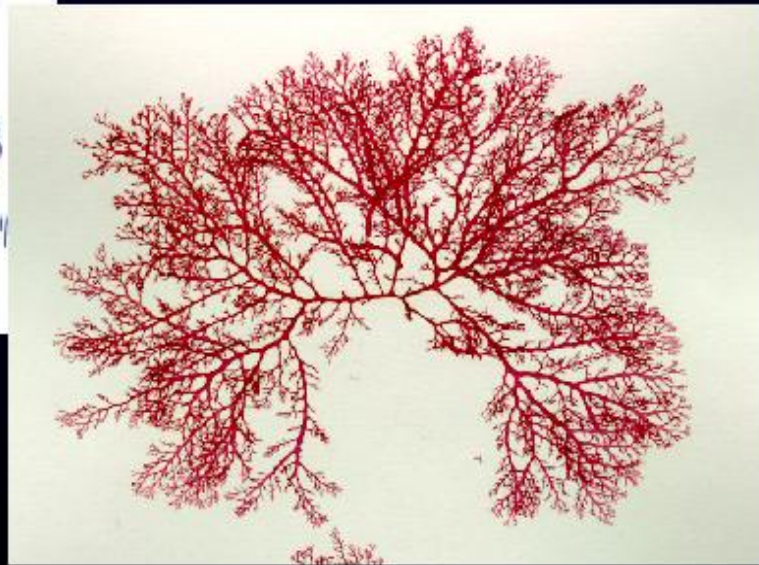
ปลิงทะเล

ไข่เม่นทะเล

สาหร่ายทะเล

ผลิตภัณฑ์อาหารจากสาหร่ายจิฉ่าย

ชุมชนชายฝั่ง

ปราศจากอันตรายจากสึนามิ

เกษตรภาค

ตติมา

การทำเหมืองแร่

เหมืองแร่โพแทช

รถขุดแร่ในอุโมงค์ใต้ดิน

การก่อกำแพง

แหลมหลวง

แหลมผักเบี้ย

ป่าชายเลนถูกทำลายเนื่องจากการกัดเซาะชายฝั่ง

ปัญหาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ❖ ทรัพยากรธรรมชาติลดลง
- ❖ อากาศเสีย
- ❖ น้ำเสีย - น้ำท่วม - น้ำแล้ง
- ❖ ดินเสื่อม - การพังทลาย
- ❖ ขยะ ❖ สังคมเสื่อม
- ❖ เสียง ❖ *โลกร้อน*

นโยบายและการจัดการป่าไม้ เพื่อความยั่งยืน

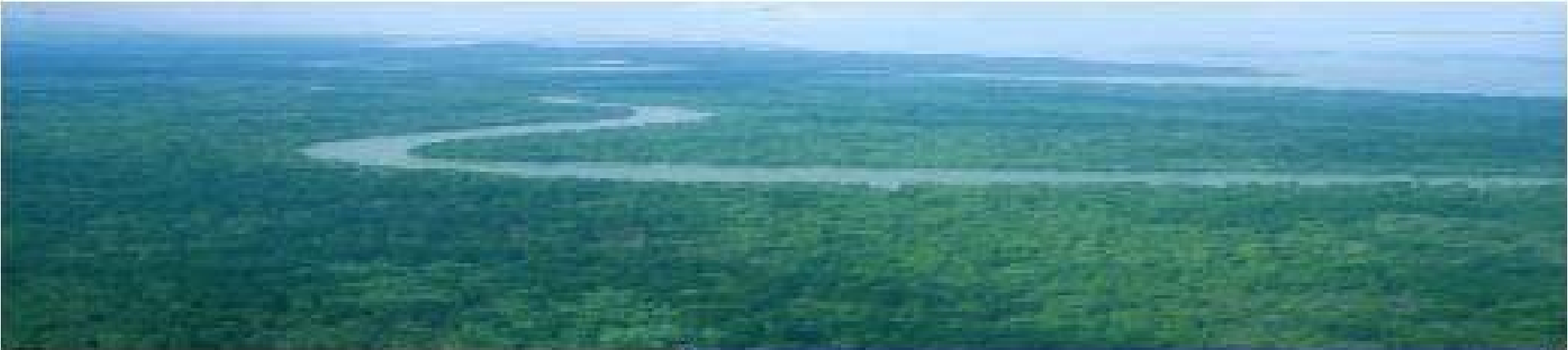
- ปลูกและฟื้นฟู
- ค้ำครอง และป้องกัน
- ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

ปลูกป่าชายเลน หาดเลนงอกใหม่

ปลูกตามหน้าบ้านของชาวประมง

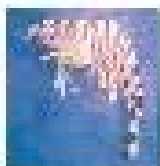

ห่วงโซาอาหาร

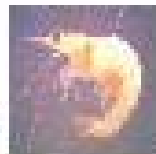
ปูม้า (Scylla serrata)

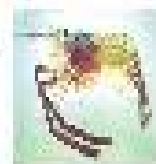
กุ้งกุลาดำ (Decapoda)

กุ้งกุลาดำ (Decapoda)

กุ้งกุลาดำ (Decapoda)

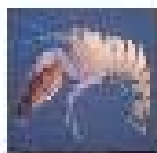
กุ้งกุลาดำ (Decapoda)

กุ้งกุลาดำ (Decapoda)

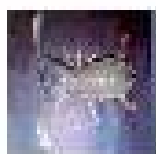
กุ้งกุลาดำ (Decapoda)

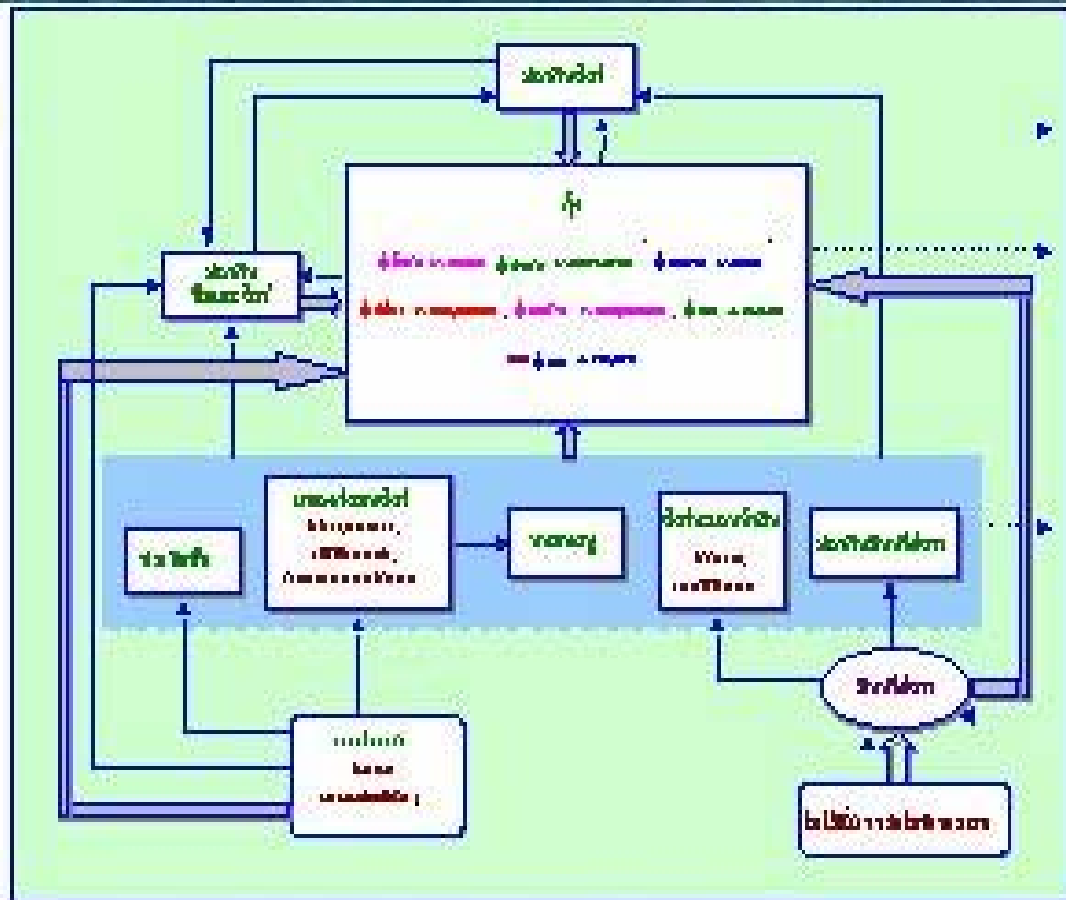
กุ้งกุลาดำ (Decapoda)

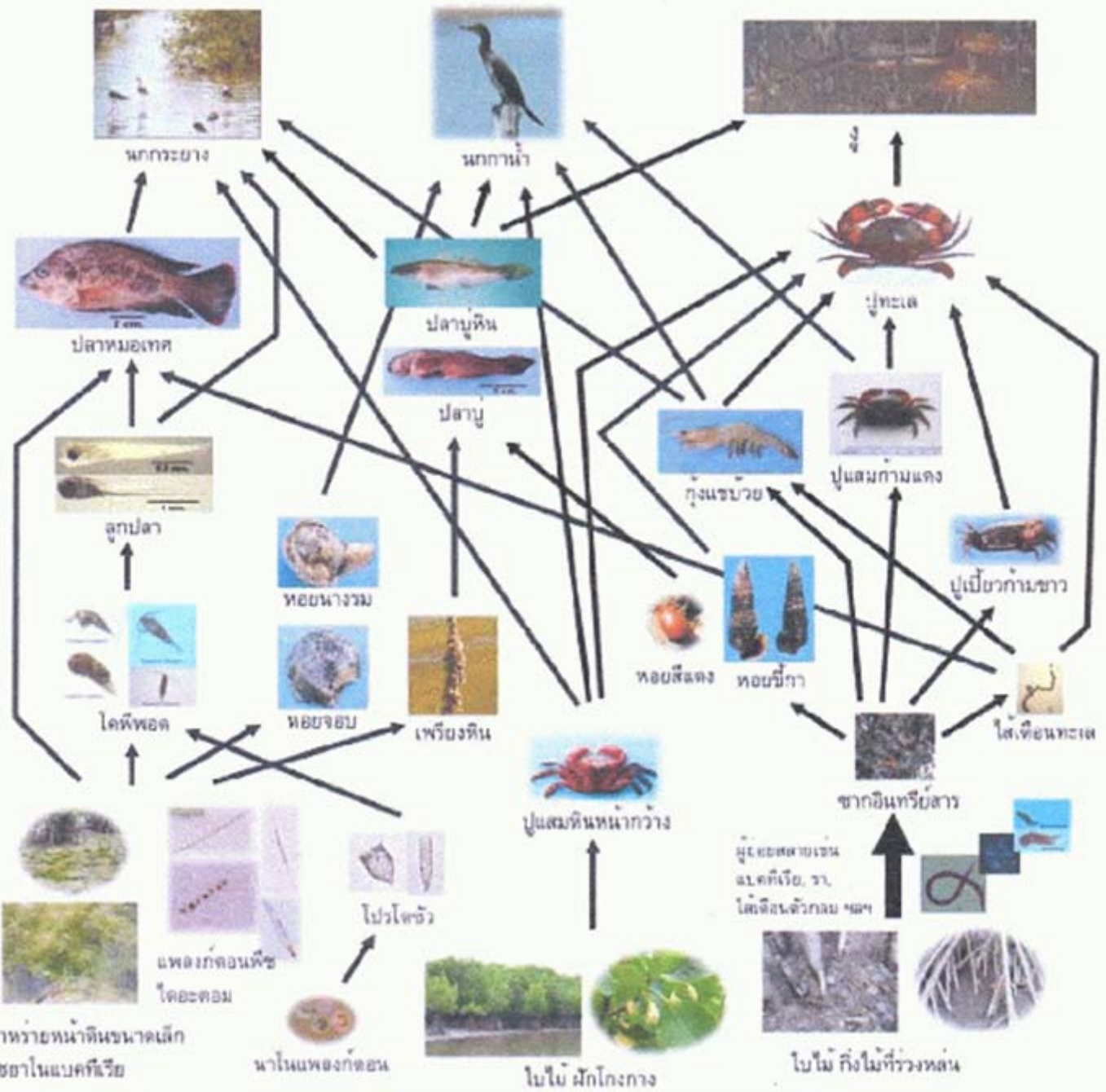
กุ้งกุลาดำ (Decapoda)

กุ้งกุลาดำ (Decapoda)

**ใบปลิว
โครงการปลูก
อายุ 6 ปี**

ป่ารักษน้ำ

การใช้หญ้าแฝกปลูกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ

"ปลูกป่าชายเลนแล้ว
ต้องให้ชาวบ้านได้ประโยชน์
และในขณะเดียวกัน
ก็ต้องช่วยกันอนุรักษ์ด้วย"

ความสมบูรณ์ของป่าไม้ประเทศไทย

รูปจาก ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล

“โลกนี้มีทรัพยากรเพียงพอ
ที่จะแบ่งปันให้แก่มนุษย์ทุกคน
ตามที่จำเป็น
แต่มีไม่เพียงพอที่จะสนองความ
โลภของคนแม่เพียงคนเดียว”

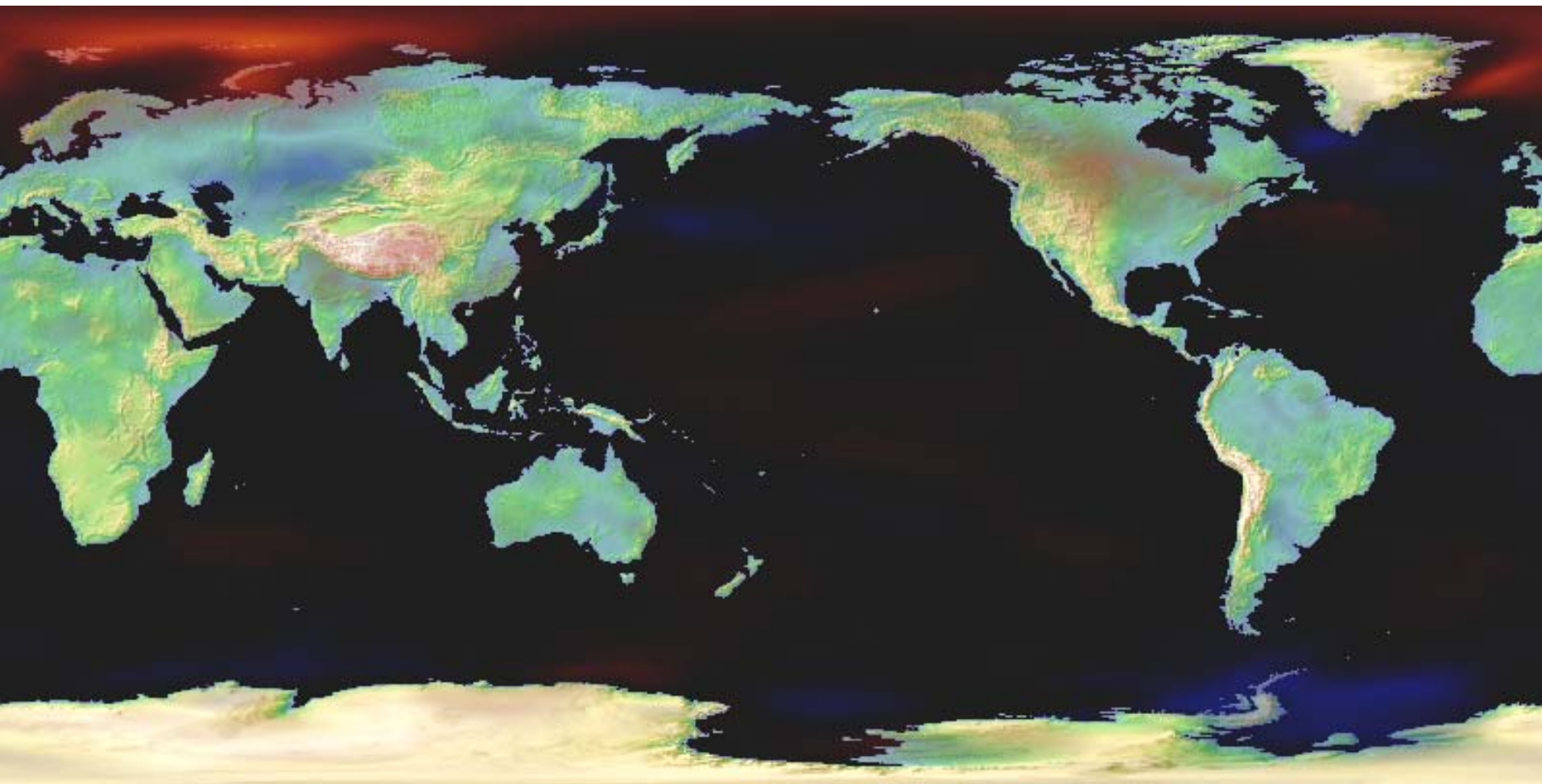
มหาตมคานธี

Mass transit: India is
one nation ripe for
population problems

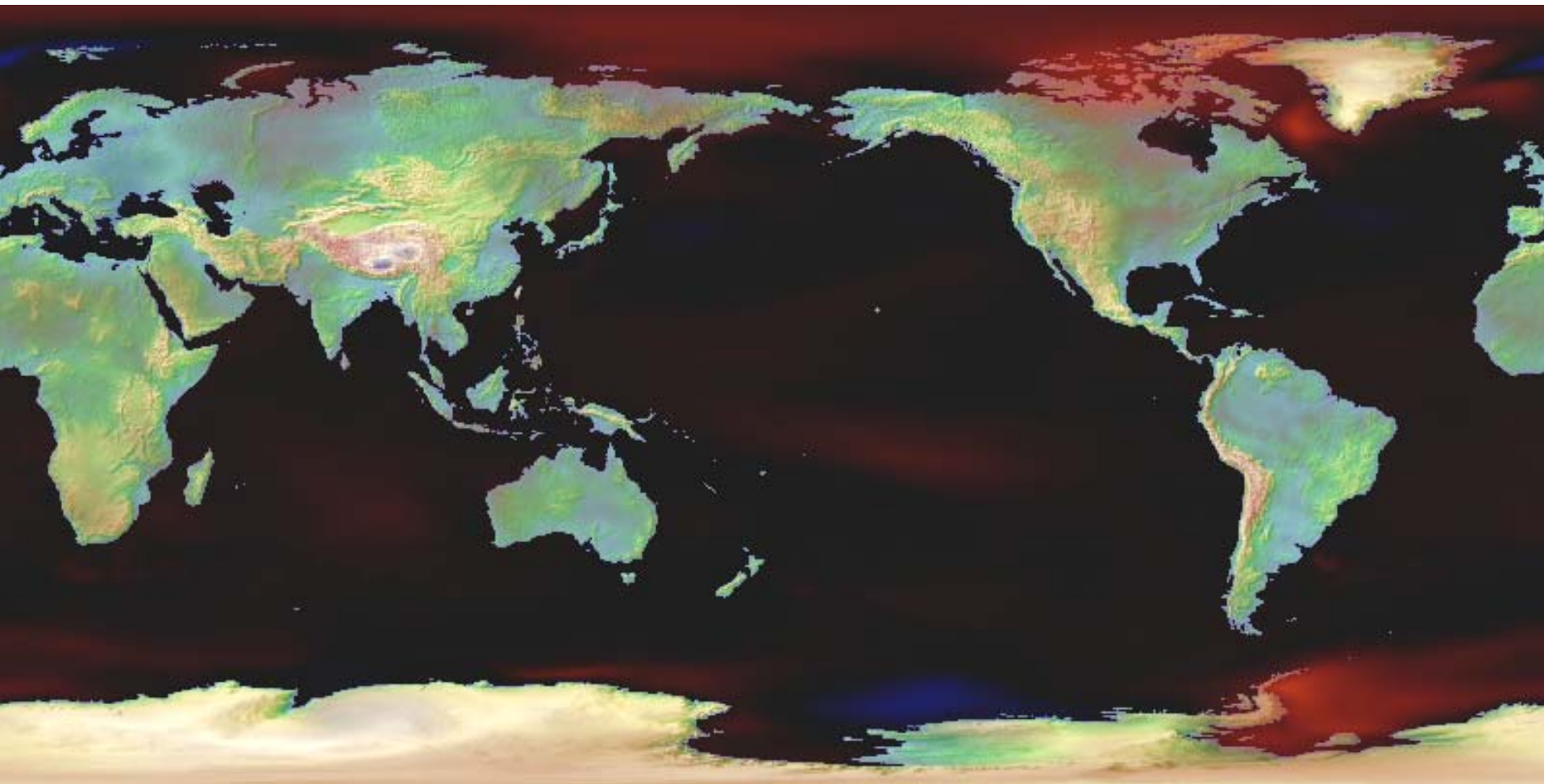
๘๘ ชีวิตพอเพียง

ตามแนวพระราชดำริ

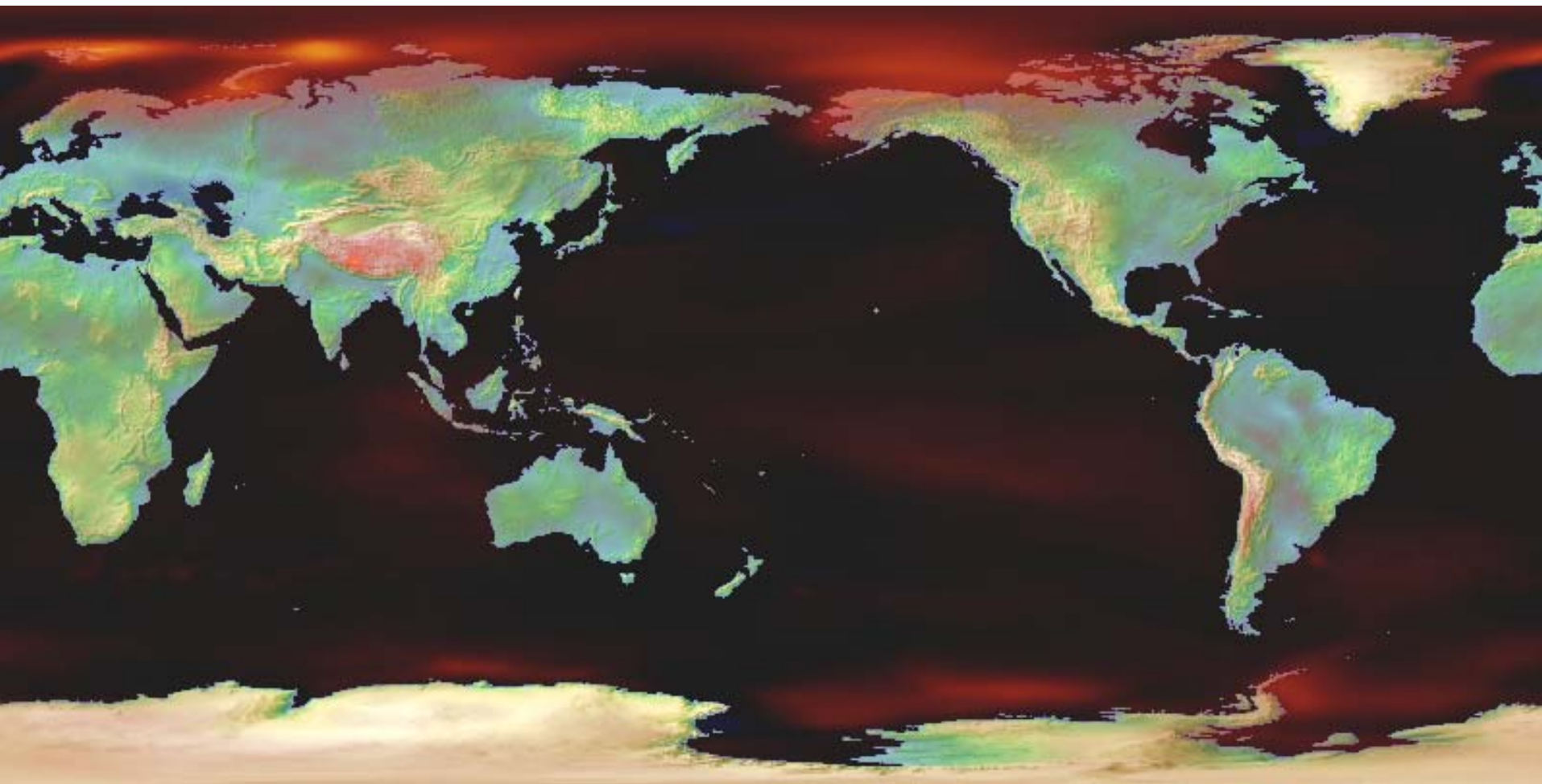

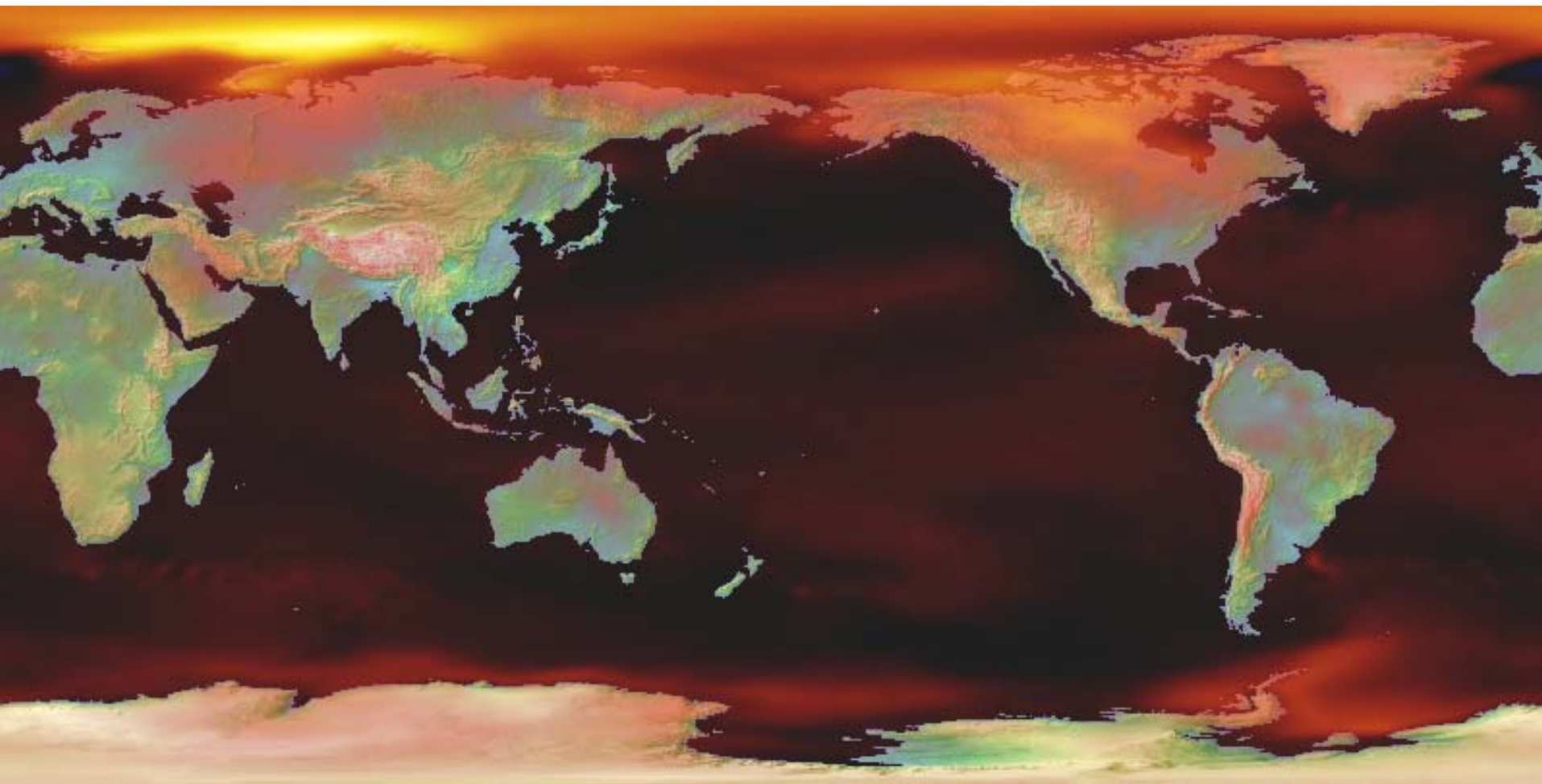
พ.ศ.2493 (ค.ศ.1950)

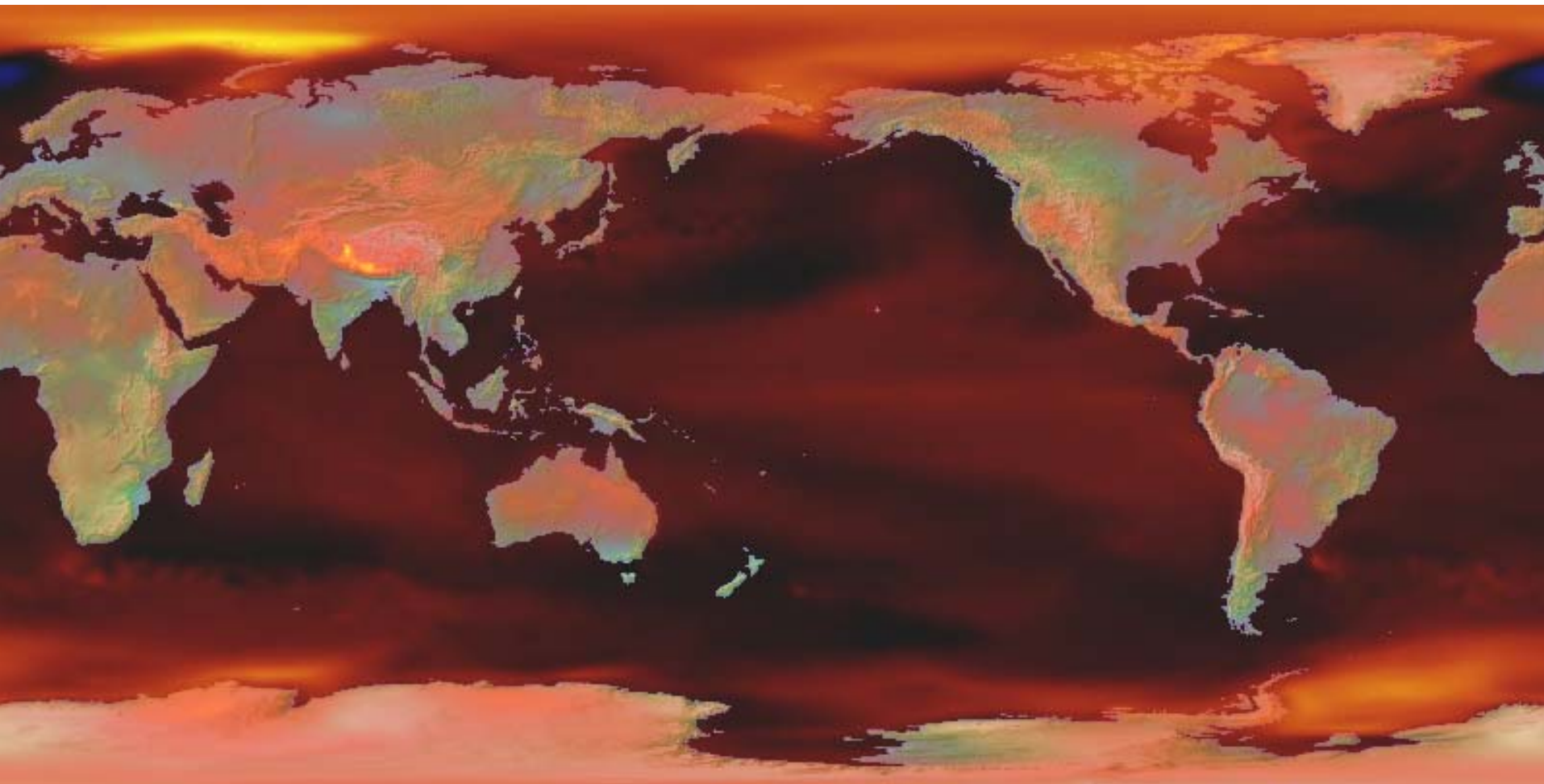
พ.ศ.2532 (ค.ศ.1989)

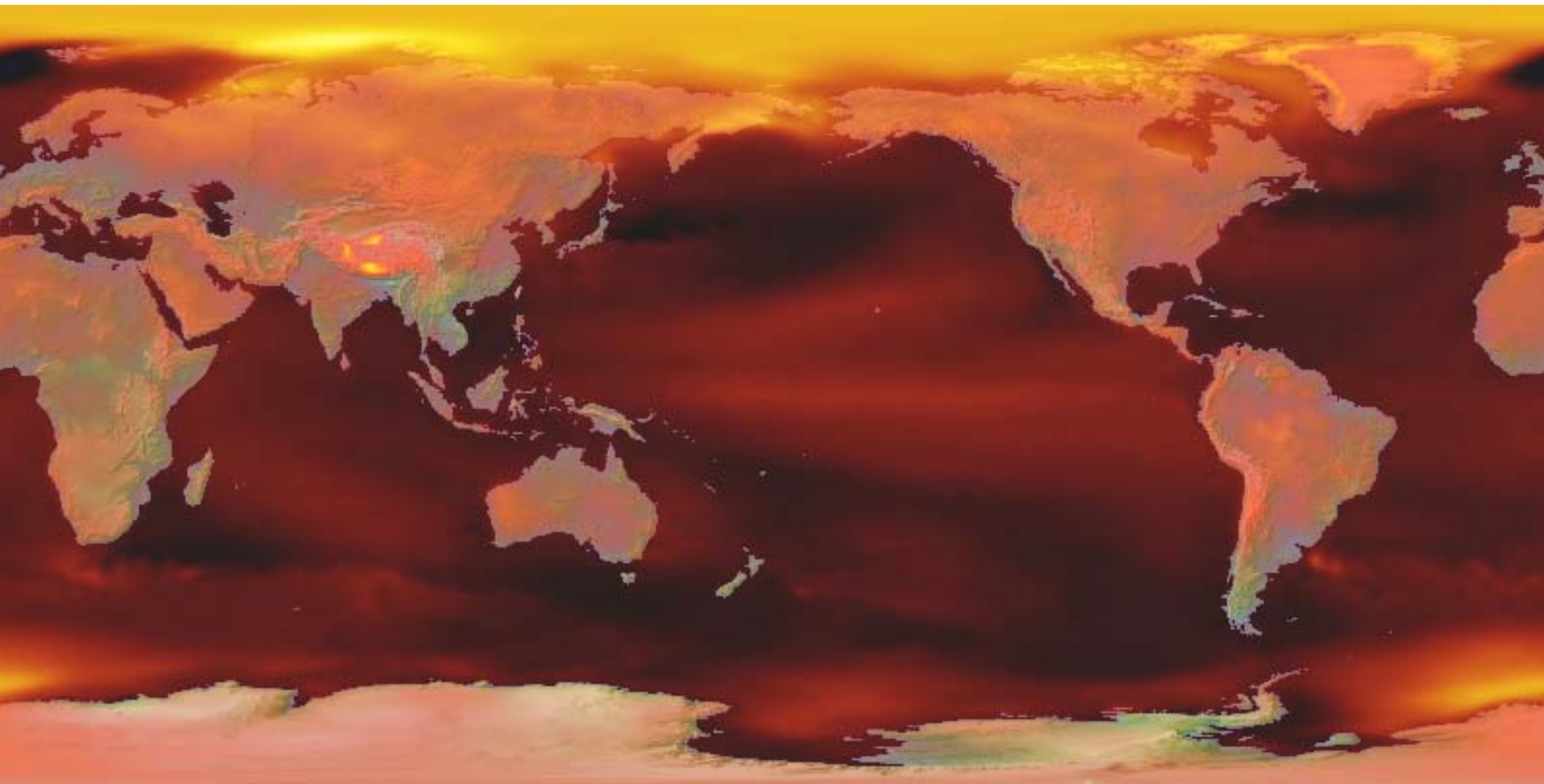
พ.ศ.2541 (ค.ศ.1998)

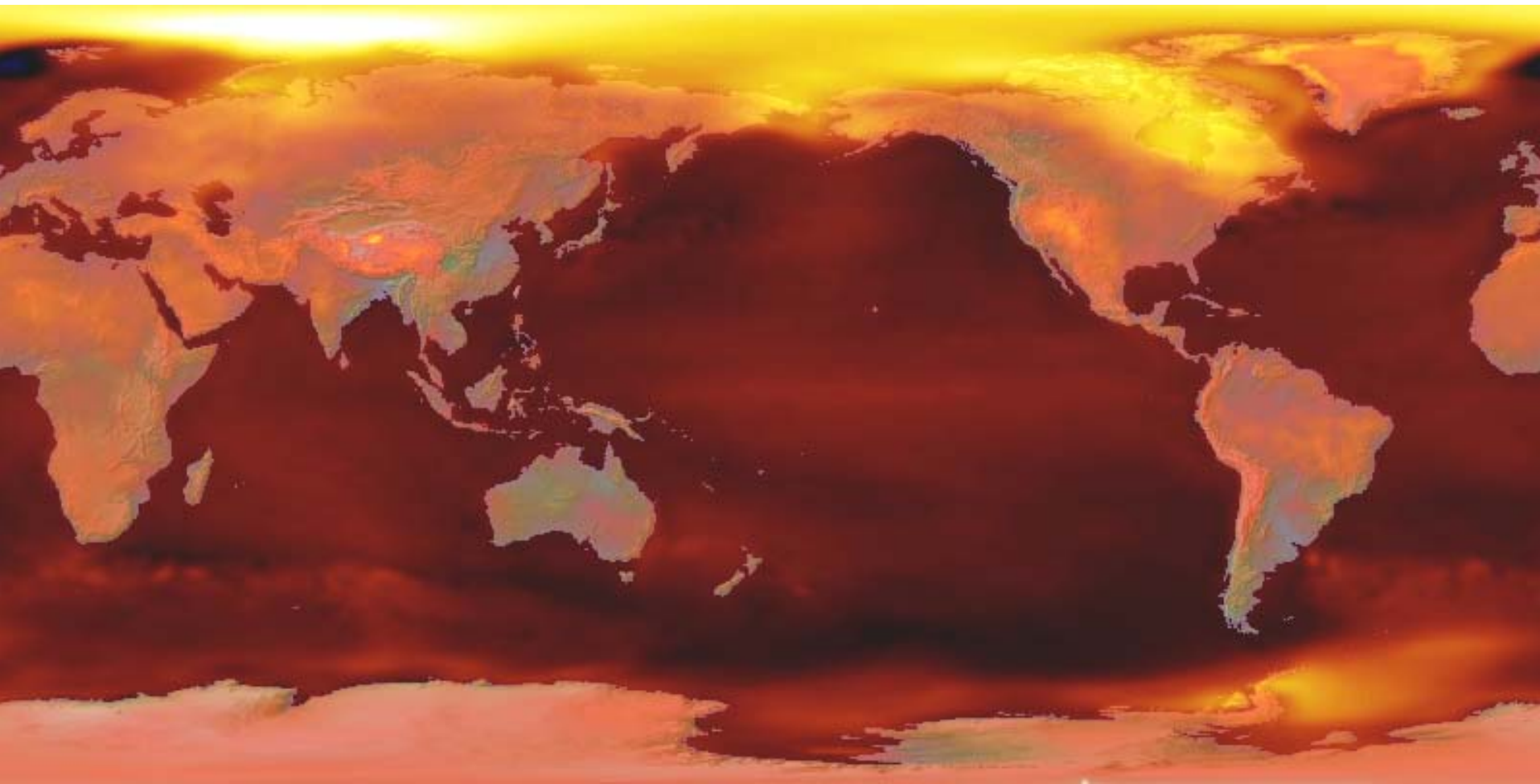
พ.ศ.2559 (ค.ศ.2016)

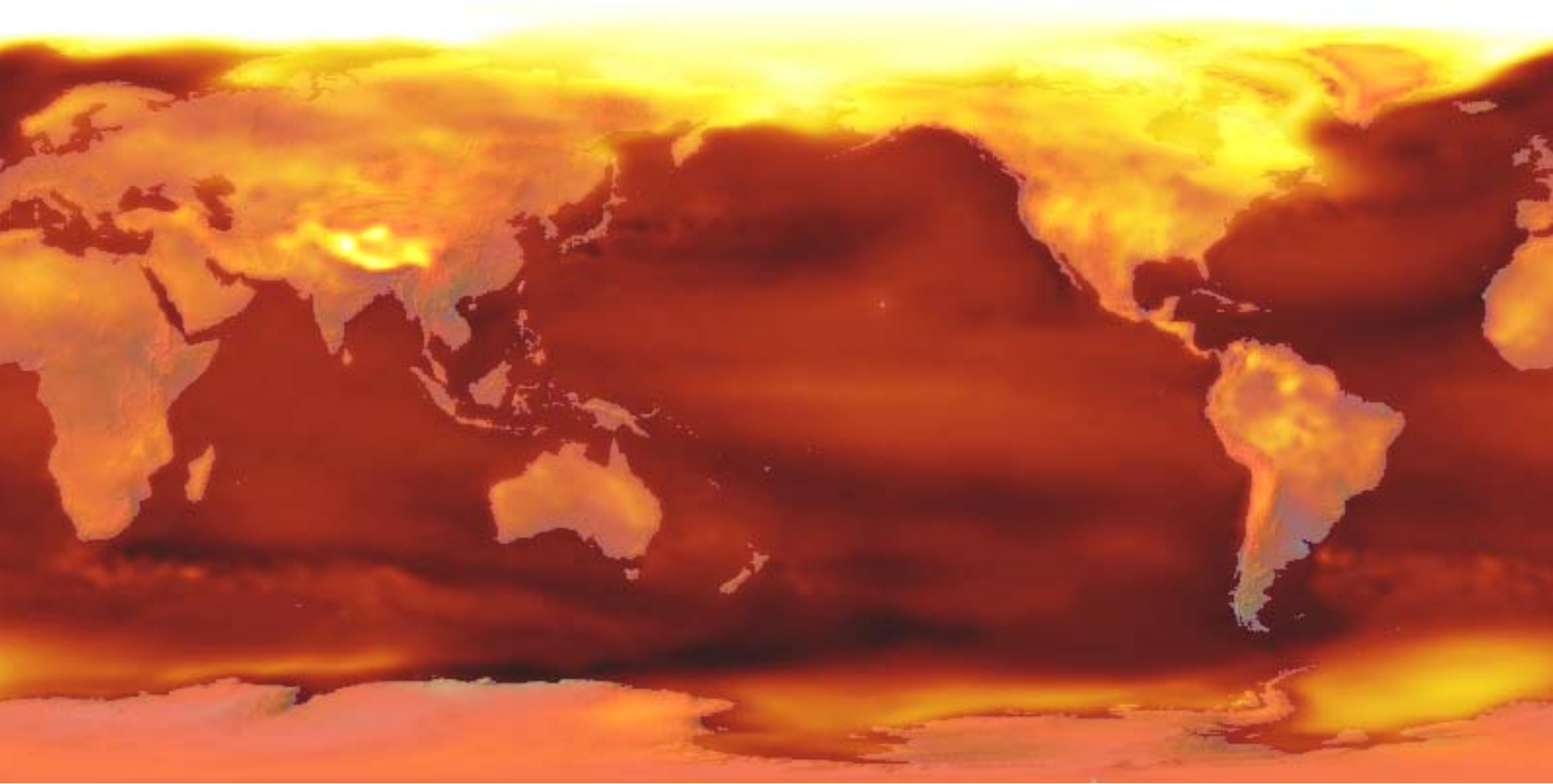
พ.ศ.2571 (ค.ศ.2028)

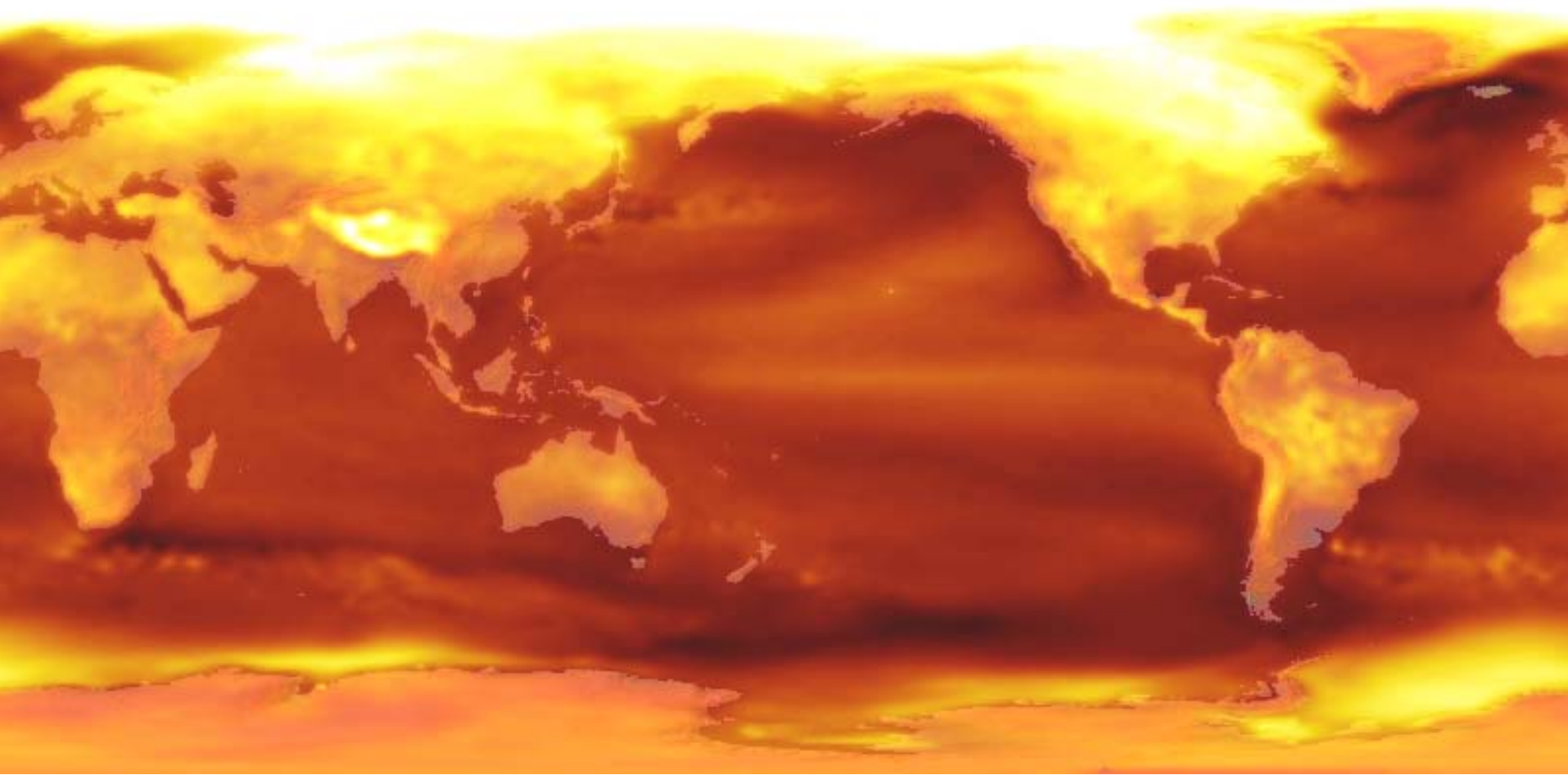
พ.ศ.2583 (ค.ศ.2040)

พ.ศ.2595 (ค.ศ.2052)

พ.ศ.2613 (ค.ศ.2070)

พ.ศ.2643 (ค.ศ.2100)

การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลก

สวัสดีและขอบคุณ

6.

ติดต่อวิทยากร ชุมชน

ติดต่อ

วิทยาการชุมชน ผู้ประสานงาน

ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน/ ที่อยู่	โทรศัพท์
ประธานและวิทยาการ		
นายสุรัตน์ อัครวิโรจน์กุล	ที่ว่าการอำเภอกระบือ	076-491-353
นายอำเภอกระบือ	หมู่ 1 ตำบลกระบือ จังหวัดพังงา 82150	076-491-354
นายนิศักดิ์ รักบำรุง	ที่ทำการ	076-412-610
นายกองค์การบริหาร	องค์การบริหารส่วนตำบลบางวัน	076-417-106
ส่วนตำบลบางวัน	อำเภอกระบือ จังหวัดพังงา 82150	076-421-984
นายคมกฤษ วัชรบุตร	กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	0-2 298-2640
หัวหน้ากลุ่มงานนิติกร	92 ถนนพหลโยธิน 7 สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	
นายประโยชน์ ก้านจันทร์	กรมป่าไม้ 61 ถนนพหลโยธิน	02-561-4292-3
ส่วนส่งเสริมการจัดการป่า	แขวงลาดยาว เขตจตุจักร	
ชุมชน	กรุงเทพฯ 10900	
อาจารย์สุรพล ดวงแข	เครือข่ายสิ่งแวดล้อมไทย	086-779-0454
ประธานเครือข่าย	10/82 หมู่บ้านบุรีรังสรรค์ หมู่ 6 ตำบลสวน	
สิ่งแวดล้อมไทย	ใหญ่อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000	
นายสุกิจ นาคตาขุน	ศูนย์ประสานงานวิจัย	081-5364019
ผู้ประสานงานศูนย์	เพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา	
ประสานงานวิจัยเพื่อ	26/5 หมู่ 1 ตำบลกระบือ อำเภอกระบือ	
ท้องถิ่นจังหวัดพังงา	จังหวัดพังงา 82150	
นายธนู แนนเนียร	โครงการความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟู	081-8915578
	ธรรมชาติอันดามัน	
	24/28 หมู่ 1 ตำบลวิชัย อำเภอเมือง	
	จังหวัดภูเก็ต 83000	

ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน/ ที่อยู่	โทรศัพท์
นายระวี ถาวร นักวิชาการวนศาสตร์	ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งชาติ เอเชียแปซิฟิก (RECOFTC) ตู้ ปณ 1111 กรุงเทพฯ 10903	02-9405700 ต่อ 1208
นายสมศักดิ์ สุนทรนวกัทร	สหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (IUCN) ตู้ ปณ.6 ไปรษณีย์กระบะบุรี อำเภอกระบะบุรี จังหวัดพังงา 82150	081-7544548
สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย		
ศาสตราจารย์ ดร.สนิท อักษรแก้ว ประธานสถาบันฯ	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 16/151 เมืองทองธานี ถนนบอนด์สตรีท ตำบลบางพูด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11120	02-5033333 ต่อ 404
ดร.จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์ ผู้อำนวยการอาวุโส	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 16/151 เมืองทองธานี ตำบลบางพูด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11120	02-5033333 ต่อ 207 081-8144632
นายทองจันทร์ หอมเนตร เจ้าหน้าที่ฝึกอบรมอาวุโส	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 16/151 เมืองทองธานี ตำบลบางพูด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11120	081-5460712 085-0601865
คณะผู้ประสานงานเครือข่ายฯ		
นางสาวเบญจมาศ โชติทอง ผู้จัดการโครงการ	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 16/151 เมืองทองธานี ตำบลบางพูด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11120	02-5033333 ต่อ 209 081-8144632
นายประดิษฐ์ บุญปลอด ผู้ประสานงานภาคสนาม	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 16/151 เมืองทองธานี ตำบลบางพูด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11120	081-8756386 089-0614612 076-441133
นางสาววิลาวรรณ น้อยภา ผู้ประสานงานโครงการ	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 16/151 เมืองทองธานี ตำบลบางพูด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11120	02-5033333 ต่อ 209 089-1615789

ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน/ ที่อยู่	โทรศัพท์
ผู้ประสานงานชุมชน/ เครือข่ายชุมชน		
นายศิริชัย แซ่ลิ้ม ผู้ประสานงานภาคสนาม	โครงการชุมชนน้าอยู่ 81 หมู่ 6 ถนนโชคชัย- เดชอุดม ตำบลหนองโปลา อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ 31110	081-0743821
นายไพโรจน์ พันธุ์มาก	ประธานเครือข่ายอนุรักษ์กลุ่มน้ำป่าสัก บ้านท่าวังมกลกลาง หมู่ 11 ตำบลท่าอิฐ อำเภอ หล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ 67110	056-718245 081-2813638
ลุงจาง เพ็ญพุ่ม ผู้จัดการธนาคารปูม้า	เครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา 11/5 ม. 7 ชุมชนเกาะเตียบ หมู่บ้านท่าแอด ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86210	081-9797727
นายณรงค์ แรงกลีกร ประธานเครือข่ายฯ	เครือข่ายชุมชนคนรักป่าแม่वंก ตำบลวังชัน อำเภอแม่वंก จังหวัดนครสวรรค์ 62140	089-0788395
- ผู้ใหญ่บ้าน	บ้านหนองไผ่ หมู่ 7 ตำบลตะขบ	086-1464129
- ประธานกองทุนหมุนเวียน	อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา 30150	085-7766537
- ผู้ใหญ่บ้าน	บ้านวังรางใหญ่พัฒนา 20 ตำบลมะเกลือ	089-5854514
- ประธานกองทุนหมุนเวียน	เก่า อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา	
- ผู้ใหญ่บ้าน	บ้านวังรางน้อย	086-2541192
- ประธานกองทุนหมุนเวียน	หมู่ 9 ตำบลมะเกลือเก่า อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา 30170	
- ผู้ใหญ่บ้าน	บ้านบุตาสง หมู่ 7 ตำบลมะเกลือเก่า	086-2441710
- ประธานกองทุนหมุนเวียน	อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา 30170	086-2476095
- ผู้ใหญ่บ้าน	บ้านปางโก หมู่ 8 ตำบลดอนเมือง	085-2005406
- ประธานกองทุนหมุนเวียน	อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา 30140	
- ผู้ใหญ่บ้าน	บ้านชัยกระสังข์ หมู่ 6 ตำบลดอนเมือง	087-8680775
- ประธานกองทุนหมุนเวียน	อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา 30140	
- ผู้ใหญ่บ้าน	บ้านเลิศมงคล หมู่ 15 ตำบลดอนเมือง	081-1859114
- ประธานกองทุนหมุนเวียน	อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา 30140	
- ผู้ใหญ่บ้าน	บ้านป่าแหม หมู่ 2 ตำบลคอแลน อำเภอ	085-6102260
- ประธานกองทุนหมุนเวียน	นุญทริก จังหวัดอุบลราชธานี 34230	086-8794259

ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน/ ที่อยู่	โทรศัพท์
- ผู้ใหญ่บ้าน - ประธานกองทุนหมุนเวียน	บ้านหนองเรือ หมู่ 8 ตำบลคอแลน อำเภอบุญทริก จังหวัดอุบลราชธานี 34230	081-2520234 085-4142409
- ผู้ใหญ่บ้าน - ประธานกองทุนหมุนเวียน	บ้านเจริญชัย หมู่ 14 ตำบลคอแลน อำเภอ บุญทริก จังหวัดอุบลราชธานี 34230	086-1424731
นายหนูไพร หนองใจ ประธานเครือข่ายฯ	เครือข่ายเกษตรกรดินภูพัฒนา 222 บ้านหนองข่า หมู่ที่ 1 ตำบลหนองข่า อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ 30120	087-8178979
เครือข่ายโครงการป้าชาย เลนเพื่อชุมชน	สำนักงานประสานงานโครงการ 7/81 หมู่ 2 ตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา 81120	076-441133
นายอัมพร แพทย์ศาสตร์ ประธานฯ	กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป้าชายเลนบ้าน เปรี๊ตใน 31 หมู่ 2 ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอ เมือง จังหวัดตราด 23000	
นายเสบ เกิดทรัพย์	ประธานกลุ่มนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านบางไธ บ้านเลขที่ 2 หมู่ 3 ตำบลปากคลอง อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต 83110	
โรงเรียนบ้านโคกพยอม	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโคกพยอม ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล 91110	
นายเผด็จ ไช้ปลัด	หัวหน้าคณะทำงานชุมชนบ้านโคกพยอม บ้านเลขที่ 395 หมู่ที่ 18 ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล 91110	
นายน้อม ฮั่นเย็ก	หัวหน้าคณะทำงานชุมชนบ้านทุ่งตาเซะ บ้านเลขที่ 60/3 หมู่ที่ 9 ตำบลทุ่งกระปือ อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง 92140	
ประธานกลุ่มชุมชนลีเล็ด นำเที่ยวเพื่ออนุรักษ์	109 ม.5 ตำบลลีเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84130	